

تقدیم به:

پیشگاه مقدس ولی عصر امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف

سراج

جلد اول

آموزش روخوانی قرآن کریم

(یکصد و شانزده نکته آموزشی)

گردآوری و تنظیم

واحد پژوهشی مؤسسه قرآنی عالم آل محمّد اهواز

سرشناسه: عجرشی، حمید، ۱۳۶۹-
عنوان و نام پدیدآور: سراج: آموزش روخوانی قرآن کریم (یکصد و شانزده نکته آموزشی)/ گردآوری و تنظیم واحد پژوهشی موسسه قرآنی عالم آل محمد اهواز، حمید عجرشی.
مشخصات نشر: **قم: میرفتاح، ۱۴۰۲.**
مشخصات ظاهری: ج.: جدول.
شابک: دوره۵-۸-۹۰۳۰۵-۶۲۲-۹۷۸.ج ؛ ۲-۹-۹۰۳۰۵-۶۲۲-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی: **فیپا**
یادداشت: کتابنامه.
عنوان دیگر: آموزش روخوانی قرآن کریم (یکصد و شانزده نکته آموزشی).
موضوع: قرآن -- قرائت -- راهنمای آموزشی
Qur'an -- Readings -- Study and teaching
رده بندی کنگره: BP ۷۴/۵
رده بندی دیویی: ۱۵۱۰۷ /۲۹۷
شماره کتابشناسی ملی: ۹۵۱۶۹۱۶
اطلاعات رکود کتابشناسی: فیپا

سراج (جلد اول) ـ آموزش روخوانی قرآن کریم

گردآوری و تنظیم:.....حجت‌الاسلام حمید عجرشی
ناشر:.....انتشارات میرفتاح
طراح جلد :.....گرافیک ام بی
صفحه آرا:.....حسن محسنی
نوبت و سال چاپ:.....دوم . پاییز ۱۴۰۳
شمارگان:.....۱۰۰۰ نسخه
قیمت:.....۵۵۰۰۰ تومان
شابک:.....۹۷۸-۶۲۲-۹۰۳۰۵-۸-۵
شابک دوره:.....۹۷۸-۶۲۲-۹۰۳۰۵-۹-۲

فهرست مطالب

مقدمه ۷

درس اول : الفبای زبان عربی ۹

درس دوم : حروف مُقَطَّعِه ۱۲

درس سوم : حرکات کوتاه (فتحه) ۱۵

درس چهارم :حرکات کوتاه (کسره) ۱۸

درس پنجم : حرکات کوتاه (ضمه) ۲۲

درس ششم : حرکات کشیده (ـَـا) ۲۶

درس هفتم : حرکات کشیده(ـِـی) ۳۱

درس هشتم : حرکات کشیده(ـُـو) ۳۴

درس نهم: علامت سکون (ـْـ) ۳۸

درس دهم : علامت تشدید (ـّ) ۴۱
درس یازدهم : علامت مد (~) ۴۴
درس دوازدهم : علامت تنوین (ـً) ۴۷
درس سیزدهم : تنوین کسره (ـٍ) ۵۲
درس چهاردهم : تنوین ضمّه (ـٌ) ۵۵
درس پانزدهم : حروف ناخوانا (والی) (۱) ۵۸
درس شانزدهم : حروف ناخوانا (والی) (۲) ۶۲
درس هفدهم : التقاء ساکنَین ۶۶
درس هجدهم : اشباع هاء ضمیر ۶۹
درس نوزدهم : چگونگی خواندن همزه وصل ۷۴
درس بیستم : وقف و علائم وقف ۷۸

مقدمه

بسم الله الرحمن الرحیم الحمدلله رب العالمین
و الصلاة و السلام علی سیدنا محمد و آله الطیبین الطاهرین
قال امیرالمؤمنین علی علیه‌السلام:

و تعلَّموا القرآن فإنّهُ أحسنُ الحدیث و تفقَّهوا فیه فإنّهُ ربیعُ القلوب و استشفوا بنوره فإنّهُ شفاء الصدور و أحسِنوا تلاوته فإنّهُ انفعُ القصص.

و قرآن را بیاموزید که بهترین گفتار است، وآن را نیک بفهمید که بهار دل‌هاست؛ از نور آن شفا و بهبودی خواهید که شفای سینه‌های بیمار است و قرآن را نیکو تلاوت کنید که سودبخش‌ترین داستان‌هاست

(نهج‌البلاغه، خطبه ۱۱۰).

آموزش روخوانی قرآن کریم از زمان‌های گذشته برای بسیاری از مؤمنان اهمیت داشته و اکنون نیز چنین است؛ چراکه قرآن، بهترین کلام و برترین برنامه زندگی بشریت است و بدون تمسک به آن، رسیدن به مراتب بالای الهی ممکن نخواهد بود.

امام علی علیه‌السلام در بیان خویش این مطلب را فرموده و مقدمه فهم و بهره‌مندی از نورانیت قرآن را آموختن آن دانسته است.

کتاب حاضر پس از مطالعه کتاب‌های مختلف آموزش روخوانی و تدریس کتاب‌های گوناگون به‌وسیله اساتید گرامی، با مقایسه آن‌ها ازنظر قواعد، مثال‌ها و شیوه ورود به بحث و نحوه آموزش، به شکلی که اکنون در اختیار شماست تهیه گردیده که ان‌شاءالله مورد رضایت شما قرار گیرد و عنایت حق‌تعالی را بر من و شما افزون گرداند.

ویژگی‌های کتاب

۱. سادگی و روانی؛
۲. عنایت ویژه به موضوع آموزش؛
۳. آموزش از ابتدای حروف عربی تا مباحث مشکل؛
۴. استفاده از سوره‌های جزء سی و مثال‌های مرتبط با موضوع؛
۵. بهره‌گیری از تفکیک، ترکیب و بخش‌خوانی کلمات (که در یادگیری قواعد این کتاب بسیار مؤثر است)؛
۶. بهره‌گیری از برخی قواعد تجوید برای کامل کردن برخی دروس و یادگیری بهتر آن‌ها؛
۷. آوردن قواعد به‌صورت نکته‌به‌نکته؛
۸. گنجاندن بخش «قرآن در قرآن» در پایان نکته‌های هر درس برای معرفی قرآن کریم.

درس اول
الفبای زبان عربی

نکته‌ها

۱. حروف «تهجّی» یا «هجا» که در زبان فارسی به آن‌ها «الفبا» گویند، در زبان عربی ۲۸ حرف است.

۲. الفبای زبان فارسی همان الفبای زبان عربی است، به‌علاوه چهار حرف دیگر.

۳. در زبان فارسی، چهار حرف وجود دارد که در زبان عربی دیده نمی‌شود: «گ، چ، پ، ژ».

۴. از نظر شکل حرف، تنها دو حرف در زبان عربی با زبان فارسی متفاوت است: حرف «ة، ة» برای شکل (ت) و حرف «ك» برای شکل (ک).

۵. اسامی دوازده حرف در زبان عربی با فارسی تفاوت دارد: ب، ت، ث، ح،

خ، ر، ز، ظ، ط، ف، ه، ی؛ به‌طور مثال اسم حرف (ب) در عربی (باء) اما در زبان فارسی (بِ) است.

۶. هر حرفی شکل، اسم و صدای خاص خود را دارد.

حال با اشکال و اسامی حروف عربی آشنا می‌شویم:

اشکال و اسامی حروف

شکل حرف	اسم حرف	شکل حرف	اسم حرف
ا- ء	الف- همزه	ض	ضاد
ب	باء	ط	طاء
ت	تاء	ظ	ظاء
ث	ثاء	ع	عین
ج	جیم	غ	غین
ح	حاء	ف	فاء
خ	خاء	ق	قاف
د	دال	ك	كاف
ذ	ذال	ل	لام
ر	راء	م	میم
ز	زاء	ن	نون
س	سین	و	واو
ش	شین	ه	هاء
ص	صاد	ی	یاء

قرآن در قرآن

قرآن نور است.

«وَأَنزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُّبِينًا» (نساء: ۱۷۴).

خود را بیازمایید

۱. کدام حروف از نظر شکل در زبان عربی و فارسی متفاوت‌اند؟

الف. ب - ک ب. ک - ت ج. م - ت د. ک - ث

۲. حروف عربی ..... حرف و حروف فارسی ..... حرف است.

الف. ۲۸، ۳۲ ب. ۳۲، ۲۸ ج. ۳۴، ۲۸ د. ۲۸، ۳۴

۳. اسامی حروف داده‌شده را بنویسید.

شکل حرف	اسم حرف
ج	
ذ	
س	
ص	
ع	
ق	
ن	

۴. با توجه به حروف ذیل، مشخص کنید کدام حروف در زبان عربی وجود ندارد؟

چ ژ ك گ ج ز پ ف

درس دوم
حروف مُقَطَّعِه

نکته‌ها

۱. از مجموع ۱۱۴ سوره قرآن، ۲۹ سوره با حروفی آغاز می‌شود که باید «قطعه قطعه» خوانده شوند؛ ازاین‌رو به آن‌ها «حروف مُقَطَّعِه»، «مُقَطَّعات» یا «فَواتِح سُوَر» می‌گویند؛ یعنی سوره با آن‌ها آغاز شده است.

۲. حروف مُقَطَّعه‌ای که آخر اسمشان همزه باشد، هنگام قرائت، همزه آن‌ها خوانده نمی‌شود (حمٓ = حا میم).

۳. تعداد حروف مقطعه به‌کاررفته در قرآن کریم، ۷۸ حرف است که با حذف حروف تکراری، تعداد آن‌ها چهارده حرف می‌شود که برای سهولت حفظ، به‌صورت جمله جمع‌آوری شده‌اند: «صراطُ علیٍ حقٌّ نُمْسِکُهُ» راه علی برحق است؛ به آن چنگ می‌زنیم و «نَصٌّ حکیمٍ قاطِعٌ لهُ سِرٌّ» (قرآن) سخن خدای

حکیم، که قاطع و دارای سرّی است و «صَحَّ طَریقُكَ مَعَ السُّنّة» با پیروی از سنت پیامبر، راهت درست است.

اسامی حروف مقطعه

حروف مقطعه	سوره	تلفظ
الٓمٓ	بقره، آل عمران، عنکبوت، روم، لقمان، سجده	الف لام میم
الٓمٓصٓ	اعراف	الف لام میم صاد
الٓرٰ	یونس، هود، یوسف، ابراهیم، حجر	الف لام را
الٓمٓرٰ	رعد	الف لام میم را
کٓهٰیٰعٓصٓ	مریم	کاف ها یا عین صاد
طٰهٰ	طه	طا ها
طٰسٓمٓ	شعراء، قصص	طا سین میم
طٰسٓ	نمل	طا سین
یٰسٓ	یس	یا سین
صٓ	ص	صاد
حٰمٓ	دخان، غافر، فصلت، زخرف، جاثیه، احقاف	حا میم
قٓ	ق	قاف
نٓ	قلم	نون
حٰمٓ عٓسٓقٓ	شوری	حا میم عین سین قاف

قرآن در قرآن

قرآن، شفای بیماری‌های درون است.

«وَشِفَاءٌ لِّمَا فِي الصُّدُورِ» (یونس: ۵۷).

خود را بیازماییم

۱. قرآن ..... سوره دارد که ..... سوره با حروف مُقَطَّعِه آغاز شده است.

الف. ۱۱۵- ۲۹ ب. ۱۱۴- ۲۸ ج. ۱۱۴- ۲۹ د. ۲۹- ۱۱۴

۲. اسامی حروف مُقَطَّعِه داده‌شده را بنویسید.

حروف مقطعه	تلفظ
الٓمٓصٓ	
كٓهيعٓصٓ	
حمٓ عٓسٓقٓ	

درس سوم

حرکات کوتاه

حرکت فتحه ـَ

نکته‌ها

۱. حروف به کمک حرکات خوانده می‌شوند.
۲. حرکات قرآن به دو دسته کوتاه و کشیده تقسیم می‌شوند که در درس‌های سوم تا پنجم با حرکات کوتاه آشنا خواهید شد.
۳. حرکات کوتاه، حرکاتی هستند که با یک ضرب خوانده می‌شوند.
۴. حرکات کوتاه عبارت‌اند از: فتحه (ـَ)، کسره (ـِ)، ضمّه (ـُ)
۵. به این حرکت (ـَ) در زبان عربی «فتحه» می‌گویند.
۶. در زبان فارسی فتحه را «زَبَر» می‌گفتند.

۷. حرفی را که علامت فتحه دارد، «مَفتوح» می‌نامند.
۸. علت نام‌گذاری این علامت به فتحه آن است که هنگام تلفظ، لب‌ها حالت باز به خود می‌گیرند و کلمه فتحه هم به‌معنای یک بار گشودن است.

قرآن در قرآن

قرآن بی انحراف است.

«لَّا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِن بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنزِيلٌ مِّنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ»

(فصلت: ۴۲).

خود را بیازمایید

۱. کلمات زیر را یک بار حرف به حرف بخوانید و بار دیگر به صورت کامل تلاوت کنید.

فَخَرَجَ، وَيَذَرَكَ، فَوَقَعَ، قَطَعَ

لَعَنَ، فَحَشَرَ، جَعَلَكَ، مَنَعَكَ

۲. کلمات زیر را تفکیک کنید.

فَعَدَلَكَ: فَ عَ دَ لَ كَ

فَخَلَفَ:

وَجَدَكَ:

ظَلَمَكَ:

بَطَلَ:

بَطَنَ:

۳. حرکاتی که با یک ضرب خوانده می‌شود، ..... نام دارند.

۴. این علامت (ـَ) را در زبان عربی ..... و در زبان فارسی ..... می‌گویند و حرفی که دارای این علامت باشد را ..... گویند.

الف. فتحه، زَبَر، مَفتوح ب. زَبَر، فتحه، فاتح

ج. زیر، زَبَر، مَفتوح د. فتحه، زیر، مَفتوح

۵. آیات ۱ تا ۲۳ سوره نازعات را با کمک مربی تلاوت کنید.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلنَّٰزِعَٰتِ غَرۡقٗا ۝١ وَٱلنَّٰشِطَٰتِ نَشۡطٗا ۝٢ وَٱلسَّٰبِحَٰتِ سَبۡحٗا ۝٣
فَٱلسَّٰبِقَٰتِ سَبۡقٗا ۝٤ فَٱلۡمُدَبِّرَٰتِ أَمۡرٗا ۝٥ يَوۡمَ تَرۡجُفُ ٱلرَّاجِفَةُ ۝٦
تَتۡبَعُهَا ٱلرَّادِفَةُ ۝٧ قُلُوبٞ يَوۡمَئِذٖ وَاجِفَةٌ ۝٨ أَبۡصَٰرُهَا خَٰشِعَةٞ ۝٩
يَقُولُونَ أَءِنَّا لَمَرۡدُودُونَ فِي ٱلۡحَافِرَةِ ۝١٠ أَءِذَا كُنَّا عِظَٰمٗا نَّخِرَةٗ ۝١١ قَالُواْ
تِلۡكَ إِذٗا كَرَّةٌ خَاسِرَةٞ ۝١٢ فَإِنَّمَا هِيَ زَجۡرَةٞ وَٰحِدَةٞ ۝١٣ فَإِذَا هُم بِٱلسَّاهِرَةِ
۝١٤ هَلۡ أَتَىٰكَ حَدِيثُ مُوسَىٰٓ ۝١٥ إِذۡ نَادَىٰهُ رَبُّهُۥ بِٱلۡوَادِ ٱلۡمُقَدَّسِ طُوٗى
۝١٦ ٱذۡهَبۡ إِلَىٰ فِرۡعَوۡنَ إِنَّهُۥ طَغَىٰ ۝١٧ فَقُلۡ هَل لَّكَ إِلَىٰٓ أَن تَزَكَّىٰ ۝١٨
وَأَهۡدِيَكَ إِلَىٰ رَبِّكَ فَتَخۡشَىٰ ۝١٩ فَأَرَىٰهُ ٱلۡأٓيَةَ ٱلۡكُبۡرَىٰ ۝٢٠ فَكَذَّبَ
وَعَصَىٰ ۝٢١ ثُمَّ أَدۡبَرَ يَسۡعَىٰ ۝٢٢ فَحَشَرَ فَنَادَىٰ ۝٢٣

درس چهارم
حرکات کوتاه

حرکت کسره ـِ

نکته‌ها

۱. به این حرکت (ـِ) در زبان عربی «کسره» می‌گویند.
۲. در زبان فارسی کسره را «زیر» می‌گفتند.
۳. حرفی را که دارای حرکت کسره باشد، «مَکسور» می‌نامند.
۴. علت نام‌گذاری این حرکت به کسره آن است که هنگام تلفظ، لب پایین حالت شکستن به خود می‌گیرد و کلمه کسره هم به‌معنای یک‌بار شکستن است.
۵. صدای کسره در زبان فارسی با زبان عربی آن تفاوت دارد. در زبان عربی

صدای کسره متمایل به (ای) بدون کشیدن است، ولی در زبان فارسی (اِ) تلفظ می‌شود.

۶. صدای کسره در زبان فارسی هنگامی مانند زبان عربی خوانده می‌شود که بعد از آن حرف، «ی» قرار گیرد؛ مانند: بِیابان، کیان، خِیابان، نِیاز.

قرآن در قرآن

قرآن بهترین سخن است.

«اَحْسَنَ الْحَدِیثِ» (زمر: ۲۳).

خود را بیازمایید

۱. کلمات زیر را یک بار حرف به حرف بخوانید و بار دیگر به صورت کامل تلاوت کنید.

اِبِلِ، بِمَ، حَسِبَ، لَكِ، أَذِنَ، بِهِ، نَفَعَتِ، مَلِكِ

۲. کلمات زیر را تفکیک کنید.

وَرَحِلِكَ: وَ رَ جِ لِ كَ

بِوَرِقِ:

فَصَعِقَ:

أَفَأَمِنَ:

بَلَغَنِيَ:

عَمِلَتِ:

۳. ایـن علامـت (ـِ) را در زبان عربی ..... و در فارسـی ..... می‌گویند و حرفی را که دارای آن باشد، ..... گویند.

الف. کسره ـ زیر ـ کاسر

ب. کسره ـ زَبَر ـ مَکسور

ج. کسره ـ زیر ـ مَکسور

د. زیر ـ زَبَر ـ کسره

۴. چرا به کسره در عربی «کسره» می‌گویند؟

۵. آیات ۲۴ تا آخر سوره نازعات را با کمک مربی تلاوت کنید.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

فَقَالَ أَنَا۠ رَبُّكُمُ ٱلۡأَعۡلَىٰ ﴿٢٤﴾ فَأَخَذَهُ ٱللَّهُ نَكَالَ ٱلۡأٓخِرَةِ وَٱلۡأُولَىٰٓ ﴿٢٥﴾ إِنَّ فِي
ذَٰلِكَ لَعِبۡرَةٗ لِّمَن يَخۡشَىٰٓ ﴿٢٦﴾ ءَأَنتُمۡ أَشَدُّ خَلۡقًا أَمِ ٱلسَّمَآءُۚ بَنَىٰهَا ﴿٢٧﴾ رَفَعَ
سَمۡكَهَا فَسَوَّىٰهَا ﴿٢٨﴾ وَأَغۡطَشَ لَيۡلَهَا وَأَخۡرَجَ ضُحَىٰهَا ﴿٢٩﴾ وَٱلۡأَرۡضَ
بَعۡدَ ذَٰلِكَ دَحَىٰهَآ ﴿٣٠﴾ أَخۡرَجَ مِنۡهَا مَآءَهَا وَمَرۡعَىٰهَا ﴿٣١﴾ وَٱلۡجِبَالَ
أَرۡسَىٰهَا ﴿٣٢﴾ مَتَٰعٗا لَّكُمۡ وَلِأَنۡعَٰمِكُمۡ ﴿٣٣﴾ فَإِذَا جَآءَتِ ٱلطَّآمَّةُ
ٱلۡكُبۡرَىٰ ﴿٣٤﴾ يَوۡمَ يَتَذَكَّرُ ٱلۡإِنسَٰنُ مَا سَعَىٰ ﴿٣٥﴾ وَبُرِّزَتِ ٱلۡجَحِيمُ لِمَن
يَرَىٰ ﴿٣٦﴾ فَأَمَّا مَن طَغَىٰ ﴿٣٧﴾ وَءَاثَرَ ٱلۡحَيَوٰةَ ٱلدُّنۡيَا ﴿٣٨﴾ فَإِنَّ ٱلۡجَحِيمَ هِيَ
ٱلۡمَأۡوَىٰ ﴿٣٩﴾ وَأَمَّا مَنۡ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِۦ وَنَهَى ٱلنَّفۡسَ عَنِ ٱلۡهَوَىٰ ﴿٤٠﴾

فَإِنَّ ٱلۡجَنَّةَ هِيَ ٱلۡمَأۡوَىٰ ﴿٤١﴾ يَسۡـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلسَّاعَةِ أَيَّانَ مُرۡسَىٰهَا ﴿٤٢﴾
فِيمَ أَنتَ مِن ذِكۡرَىٰهَآ ﴿٤٣﴾ إِلَىٰ رَبِّكَ مُنتَهَىٰهَآ ﴿٤٤﴾ إِنَّمَآ أَنتَ مُنذِرُ مَن
يَخۡشَىٰهَا ﴿٤٥﴾ كَأَنَّهُمۡ يَوۡمَ يَرَوۡنَهَا لَمۡ يَلۡبَثُوٓاْ إِلَّا عَشِيَّةً أَوۡ ضُحَىٰهَا ﴿٤٦﴾

درس پنجم
حرکات کوتاه

حرکت ضمّه ـُ

نکته‌ها

۱. به این حرکت (ـُ) در زبان عربی «ضمّه» می‌گویند.

۲. در زبان فارسی ضمه را «پیش» می‌گفتند.

۳. حرفی را که دارای حرکت ضمه باشد، «مَضموم» می‌نامند.

۴. علت نام‌گذاری این حرکت به ضمه آن است که هنگام تلفظ آن، لب‌ها به هم پیوسته و به‌اصطلاح ضمیمه هم می‌شوند و به‌صورت غنچه درمی‌آیند و کلمه ضمّه هم به معنای یک بار پیوستن است.

۵. صـدای ضمّه در زبان فارسـی با عربی آن تفـاوت دارد. در زبان عربی صدای ضمه متمایل به (او) بدون کشش است، ولی در زبان فارسی (اُ) تلفظ می‌شود؛ مانند کلمه اُردک که اگر بخواهیم ضمه آن را به عربی تلفظ کنیم، به این صورت تلفظ می‌شود: اُوردک (البته بدون کشش).

۶. اگـر بخواهیـم صـدای ضمّـه عربی را در فارسـی تلفظ کنیم، همیشـه بعد از ضمه حرف (واو) می‌آید، ولی در زبان عربی نیازی به آن نیست؛ مانند خُرُوس، هُلُو، بُلُوک.

قرآن در قرآن

قرآن بیانی برای همه‌چیز است.

«تِبۡيَانٗا لِّكُلِّ شَيۡءٖ» (نحل: ۸۹).

خود را بیازماییم

۱. کلمات زیر را یک بار حرف به حرف بخوانید و بار دیگر به صورت کامل تلاوت کنید.

أُذُنَ، يَعِظُكُمُ، فَأَخَذَهُمُ، سُبُلَ

يَعِدُهُمُ، فَبَصُرَ، فَقُتِلَ، رُسُلِكَ

۲. کلمات زیر را تفکیک کنید.

عُنُقِكَ: عُ نُ قِ كَ

خُلِقَ:

عُمُرِكَ:

صُحُفِ:

رُسُلُ:

لَقُضِيَ:

۳. این علامت (ـُ) را در زبان عربی ..... و در فارسی ..... می‌گویند و حرفی را که دارای این علامت باشد، ..... گویند.

الف. ضمّه ـ مَضموم ـ پیش　　ب. ضمّه ـ زیر ـ مَضموم

ج. ضمّه ـ پیش ـ مَضموم　　د. پیش ـ پیش ـ مَضموم

۴. ضمّه یعنی ..... .

۵. با کمک مربی سوره مُطَفّفین را تمرین کنید.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَيۡلٞ لِّلۡمُطَفِّفِينَ ١ ٱلَّذِينَ إِذَا ٱكۡتَالُواْ عَلَى ٱلنَّاسِ يَسۡتَوۡفُونَ ٢ وَإِذَا كَالُوهُمۡ أَو وَّزَنُوهُمۡ يُخۡسِرُونَ ٣ أَلَا يَظُنُّ أُوْلَٰٓئِكَ أَنَّهُم مَّبۡعُوثُونَ ٤ لِيَوۡمٍ عَظِيمٖ ٥ يَوۡمَ يَقُومُ ٱلنَّاسُ لِرَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ٦ كَلَّآ إِنَّ كِتَٰبَ ٱلۡفُجَّارِ لَفِي سِجِّينٖ ٧ وَمَآ أَدۡرَىٰكَ مَا سِجِّينٞ ٨ كِتَٰبٞ مَّرۡقُومٞ ٩ وَيۡلٞ يَوۡمَئِذٖ لِّلۡمُكَذِّبِينَ ١٠ ٱلَّذِينَ يُكَذِّبُونَ بِيَوۡمِ ٱلدِّينِ ١١ وَمَا يُكَذِّبُ بِهِۦٓ إِلَّا كُلُّ مُعۡتَدٍ أَثِيمٍ ١٢ إِذَا تُتۡلَىٰ عَلَيۡهِ ءَايَٰتُنَا قَالَ أَسَٰطِيرُ ٱلۡأَوَّلِينَ ١٣ كَلَّاۖ بَلۡۜ رَانَ عَلَىٰ قُلُوبِهِم مَّا كَانُواْ يَكۡسِبُونَ ١٤

كَلَّآ إِنَّهُمۡ عَن رَّبِّهِمۡ يَوۡمَئِذٖ لَّمَحۡجُوبُونَ ﴿١٥﴾ ثُمَّ إِنَّهُمۡ لَصَالُواْ ٱلۡجَحِيمِ
﴿١٦﴾ ثُمَّ يُقَالُ هَٰذَا ٱلَّذِي كُنتُم بِهِۦ تُكَذِّبُونَ ﴿١٧﴾ كَلَّآ إِنَّ كِتَٰبَ
ٱلۡأَبۡرَارِ لَفِي عِلِّيِّينَ ﴿١٨﴾ وَمَآ أَدۡرَىٰكَ مَا عِلِّيُّونَ ﴿١٩﴾ كِتَٰبٞ مَّرۡقُومٞ ﴿٢٠﴾
يَشۡهَدُهُ ٱلۡمُقَرَّبُونَ ﴿٢١﴾ إِنَّ ٱلۡأَبۡرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ﴿٢٢﴾ عَلَى ٱلۡأَرَآئِكِ يَنظُرُونَ
﴿٢٣﴾ تَعۡرِفُ فِي وُجُوهِهِمۡ نَضۡرَةَ ٱلنَّعِيمِ ﴿٢٤﴾ يُسۡقَوۡنَ مِن رَّحِيقٖ مَّخۡتُومٍ
﴿٢٥﴾ خِتَٰمُهُۥ مِسۡكٞۚ وَفِي ذَٰلِكَ فَلۡيَتَنَافَسِ ٱلۡمُتَنَٰفِسُونَ ﴿٢٦﴾ وَمِزَاجُهُۥ
مِن تَسۡنِيمٍ ﴿٢٧﴾ عَيۡنٗا يَشۡرَبُ بِهَا ٱلۡمُقَرَّبُونَ ﴿٢٨﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ أَجۡرَمُواْ كَانُواْ
مِنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ يَضۡحَكُونَ ﴿٢٩﴾ وَإِذَا مَرُّواْ بِهِمۡ يَتَغَامَزُونَ ﴿٣٠﴾ وَإِذَا
ٱنقَلَبُوٓاْ إِلَىٰٓ أَهۡلِهِمُ ٱنقَلَبُواْ فَكِهِينَ ﴿٣١﴾ وَإِذَا رَأَوۡهُمۡ قَالُوٓاْ إِنَّ هَٰٓؤُلَآءِ
لَضَآلُّونَ ﴿٣٢﴾ وَمَآ أُرۡسِلُواْ عَلَيۡهِمۡ حَٰفِظِينَ ﴿٣٣﴾ فَٱلۡيَوۡمَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ
مِنَ ٱلۡكُفَّارِ يَضۡحَكُونَ ﴿٣٤﴾ عَلَى ٱلۡأَرَآئِكِ يَنظُرُونَ ﴿٣٥﴾ هَلۡ ثُوِّبَ
ٱلۡكُفَّارُ مَا كَانُواْ يَفۡعَلُونَ ﴿٣٦﴾

درس ششم

حرکات کشیده

حرکت فتحه کشیده (ـَا)

نکته‌ها

۱. در درس سوم گفتیم که حرکات به دو قسم کوتاه و کشیده تقسیم می‌شوند. در درس‌های ششم تا هشتم با حرکات کشیده آشنا خواهید شد.

۲. حرکات کشیده، حرکاتی هستند که با دو ضرب خوانده می‌شوند و همیشه بعد از حرکات کوتاه قرار می‌گیرند و باعث کشش آن‌ها می‌شوند.

۳. حرکات کشیده عبارت‌اند از: فتحه کشیده (ـَا)، کسره کشیده (ـِی)، ضمه کشیده (ـُو)

۴. فتحه کشیده: هرگاه پس از (ـَ) الفی (ا) قرار گیرد، آن الف باعث کشش و دوبرابر شدن صدای فتحه هنگام تلفظ می‌شود.

۵. در برخی رسم‌الخط‌ها مشاهده می‌شود که قبل از فتحه کشیده (ا) به‌جای فتحه، الف کوچکی قرار می‌دهند تا نشانه کشش فتحه باشد و در برخی دیگر هیچ‌گونه علامت یا حرکتی قرار نمی‌دهند؛ مانند: قٰلَ ـ قالَ

۶. صدای فتحه کشیده مانند صدای فتحه کوتاه است، ولی در زبان فارسی صدای فتحه با فتحه کشیده تفاوت دارد و به‌صورت (آ) تلفظ می‌شود.

۷. در زبان عربی تنها هشت حرف از ۲۸ حرف هنگام آمدن فتحه کشیده بعد از آن‌ها به صورت فارسی (آ) تلفظ می‌شوند؛ این حروف عبارت‌اند از: «خ، ص، ق، ر، ض، ط، ظ، غ».

۸. فتحه کشیده به دو صورت کوچک و بر بالای حرف (ـٰ) و به صورت بزرگ و در کنار حرف (ـٰا) نوشته می‌شود؛ مانند قٰدِرین، الظاهِر

۹. هنگام تفکیک کلمات، فتحه کشیده همراه با حرف قبل از خود می‌آید؛ مانند کَانَ که می‌شود: کَا، نَ و مُنَافِقَاتِ که می‌شود: مُ، نَا، فِ، قَا، تِ.

۱۰. نام دیگر فتحه کشیده، «الف مدی» است.

قرآن در قرآن

قرآن موعظه (نصیحت) است.

«يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُم مَّوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ» (یونس: ۵۷).

خود را بیازمایید

۱. کلمات زیر را یک بار حرف به حرف بخوانید و بار دیگر به صورت کامل تلاوت کنید.

ذَوَاتَا لِسانَكَ جَاعِلُ لَسْحِرانِ

بِـٔايٰتِنا خَالِقُ هٰذانِ حُجُراتِ

۲. کلمات زیر را تفکیک کنید.

قٰصِرٰتُ: قا، صِ، را، تُ

قِيٰمَةِ: قِ، يا، مَ، ةِ

ءَاوَىٰ:

ضُحَىٰهَا:

يٰهٰمٰنُ:

يُطافُ:

۳. در عربی فتحه کشیده در کدام حروف به صورت فارسی (آ) خوانده می‌شوند؟ آن‌ها را از میان حروف زیر پیدا کنید.

ك ج خ ص ن ط ظ م ح ز

۴. کلماتی که با الف بزرگ نوشته شده، به الف کوچک بنویسید و کلماتی که به الف کوچک نوشته شده، به الف بزرگ بنویسید.

به الف بزرگ (ـٰـ)	به الف کوچک (ـِـ)
دَرَاهِمَ	دَرِهِمَ
ءَايَاتِ	
خَالِقُ	
قَاصِرَاتُ	قَصِرْتُ
	خُطُوٰتِ

۵. سوره زلزله و اعلی را تلاوت کرده و کلمات دارای الف مدی را نوشته، تفکیک کنید.

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

إِذَا زُلْزِلَتِ ٱلْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ﴿١﴾ وَأَخْرَجَتِ ٱلْأَرْضُ أَثْقَالَهَا ﴿٢﴾ وَقَالَ ٱلْإِنسَٰنُ مَا لَهَا ﴿٣﴾ يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ﴿٤﴾ بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا ﴿٥﴾ يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ ٱلنَّاسُ أَشْتَاتًا لِّيُرَوْا۟ أَعْمَٰلَهُمْ ﴿٦﴾ فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُۥ ﴿٧﴾ وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُۥ ﴿٨﴾

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

سَبِّحِ ٱسْمَ رَبِّكَ ٱلْأَعْلَى ﴿١﴾ ٱلَّذِى خَلَقَ فَسَوَّىٰ ﴿٢﴾ وَٱلَّذِى قَدَّرَ فَهَدَىٰ ﴿٣﴾ وَٱلَّذِىٓ أَخْرَجَ ٱلْمَرْعَىٰ ﴿٤﴾ فَجَعَلَهُۥ غُثَآءً أَحْوَىٰ ﴿٥﴾ سَنُقْرِئُكَ فَلَا تَنسَىٰٓ ﴿٦﴾ إِلَّا مَا شَآءَ ٱللَّهُ ۚ إِنَّهُۥ يَعْلَمُ ٱلْجَهْرَ وَمَا يَخْفَىٰ ﴿٧﴾ وَنُيَسِّرُكَ

لِلۡيُسۡرَىٰ ﴿٨﴾ فَذَكِّرۡ إِن نَّفَعَتِ ٱلذِّكۡرَىٰ ﴿٩﴾ سَيَذَّكَّرُ مَن يَخۡشَىٰ ﴿١٠﴾
وَيَتَجَنَّبُهَا ٱلۡأَشۡقَى ﴿١١﴾ ٱلَّذِي يَصۡلَى ٱلنَّارَ ٱلۡكُبۡرَىٰ ﴿١٢﴾ ثُمَّ لَا يَمُوتُ
فِيهَا وَلَا يَحۡيَىٰ ﴿١٣﴾ قَدۡ أَفۡلَحَ مَن تَزَكَّىٰ ﴿١٤﴾ وَذَكَرَ ٱسۡمَ رَبِّهِۦ فَصَلَّىٰ ﴿١٥﴾
بَلۡ تُؤۡثِرُونَ ٱلۡحَيَوٰةَ ٱلدُّنۡيَا ﴿١٦﴾ وَٱلۡأٓخِرَةُ خَيۡرٞ وَأَبۡقَىٰٓ ﴿١٧﴾ إِنَّ هَٰذَا لَفِي
ٱلصُّحُفِ ٱلۡأُولَىٰ ﴿١٨﴾ صُحُفِ إِبۡرَٰهِيمَ وَمُوسَىٰ ﴿١٩﴾

درس هفتم

حرکات کشیده

حرکت کسره کشیده (ـِـي)

نکته‌ها

۱. کسره کشیده: هرگاه پس از حرفی که دارای کسره (ـِ) باشد، یاء (ـِـي، ـِـي) قرار گیرد، آن یاء باعث کشش و دوبرابر شدن صدای کسره هنگام تلفظ می‌شود.

۲. در برخی رسم الخط‌ها دیده شده قبل از کسره کشیده به‌جای کسره، الف کوچکی زیر حرف (ی) قرار می‌دهند تا نشانه کشش کسره باشد و کسره کشیده به‌صورت (ـِـے) می‌آید؛ در برخی دیگر هم، هیچ علامت یا حرکتی قرار نمی‌دهند؛ مانند قیلَ

۳. هنگام تفکیک کلماتی که کسره کشیده دارند، کسره کشیده همراه با حرف

ماقبل خود می‌آید؛ مانند رُسُلِي: (رُ، سُ، لِي)، جيدِها: (جي، دِ، ها).

۴. نام دیگر کسره کشیده، «یاء مدی» است.

قرآن در قرآن

قرآن برای هدایت، و رحمتی از جانب پروردگار است.

«وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ» (یونس: ۵۷).

خود را بیازمایید

۱. کلمات زیر را حرف به حرف بخوانید و برای بار دیگر به صورت کامل تلاوت کنید.

أَبِي، دِينِ، لِإِيلَٰفِ، كَٰتِبِينَ

جِيدِهَا، دِينُكُم، يُمِيتُ، صَادِقِينَ

۲. کلمات زیر را تفکیک کنید.

سَٰفِلِينَ: سا فِ لِي نَ

مَوَازِينُهُ:

عِبادِي:

بِيَمِينِهِ:

أبابيلَ:

لِحَياتِي:

۳. کلماتی را که کسره کشیده دارند، با رنگ قرمز نشان دهید.

غفلِين، بِقَمِيصِي، أَخِي، شُرَكَاءِ، أَمامَهُ، هٰذا

۴. سوره عادیات و تین را تلاوت کرده و کلمات دارای یاء مدی را نوشته، تفکیک کنید.

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلْعَٰدِيَٰتِ ضَبْحًا ﴿١﴾ فَٱلْمُورِيَٰتِ قَدْحًا ﴿٢﴾ فَٱلْمُغِيرَٰتِ صُبْحًا ﴿٣﴾
فَأَثَرْنَ بِهِۦ نَقْعًا ﴿٤﴾ فَوَسَطْنَ بِهِۦ جَمْعًا ﴿٥﴾ إِنَّ ٱلْإِنسَٰنَ لِرَبِّهِۦ لَكَنُودٌ
﴿٦﴾ وَإِنَّهُۥ عَلَىٰ ذَٰلِكَ لَشَهِيدٌ ﴿٧﴾ وَإِنَّهُۥ لِحُبِّ ٱلْخَيْرِ لَشَدِيدٌ ﴿٨﴾ أَفَلَا
يَعْلَمُ إِذَا بُعْثِرَ مَا فِى ٱلْقُبُورِ ﴿٩﴾ وَحُصِّلَ مَا فِى ٱلصُّدُورِ ﴿١٠﴾ إِنَّ رَبَّهُم
بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّخَبِيرٌۢ ﴿١١﴾

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلتِّينِ وَٱلزَّيْتُونِ ﴿١﴾ وَطُورِ سِينِينَ ﴿٢﴾ وَهَٰذَا ٱلْبَلَدِ ٱلْأَمِينِ ﴿٣﴾ لَقَدْ
خَلَقْنَا ٱلْإِنسَٰنَ فِىٓ أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ﴿٤﴾ ثُمَّ رَدَدْنَٰهُ أَسْفَلَ سَٰفِلِينَ ﴿٥﴾
إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٦﴾ فَمَا
يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِٱلدِّينِ ﴿٧﴾ أَلَيْسَ ٱللَّهُ بِأَحْكَمِ ٱلْحَٰكِمِينَ ﴿٨﴾

مانند فَالْمُغِيرٰتِ: فَالْ، مُ، غِي، را، تِ.

درس هشتم

حرکات کشیده

حرکت ضمه کشیده (ـُـو)

نکته‌ها

۱. ضمـه کشیـده: هرگاه پـس از حرف مضموم، واو (ـُـو) قـرار گیرد، آن واو باعث کشش و دوبرابر شدن صدای ضمّه هنگام تلفظ می‌شود.

۲. حرکـت ضمـه کشـیده (ـُـو) گاهی بـا ضمه کوتـاه ماقبل خود می‌آیـد؛ مانند داوُود، و در برخی از رسم‌الخط‌ها بدون ضمه کوتاه آورده می‌شود؛ مانند قالوا که هر دو یکسان تلفظ می‌گردد.

۳. هنگام تفکیک کلماتی که ضمه کشیده دارند، ضمه کشیده همراه با حرف ماقبل خود می‌آید؛ مانند: سُجُودُ: (سُ، جُو، دُ)، یَقولونَ: (یَ، قو، لو، نَ).

۴. نام دیگر ضمه کشیده، «واو مدی» است.

قرآن در قرآن

قرآن، سراسر خیر و برکت است.

«كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ» (انعام: ۹۲).

خود را بیازماییم

۱. کلمات زیر را یک بار حرف به حرف بخوانید و بار دیگر به صورت کامل تلاوت کنید.

يَقُولُ، كَفَرُواْ، قُلُوبُكُمَا، رَضُواْ

يَزِرُونَ، تَعلَمُونَ، يَتلُواْ، لَمُوسِعُونَ

۲. کلمات زیر را تفکیک کنید.

فَقُولا: فَ قُولا

عَمِلُواْ:

طُورِ:

فَسَيَقُولُونَ:

تُسِيمُونَ:

أَخُوكَ:

۳. کلماتی را که ضمه کشیده دارند، به هم وصل کنید.

يُقَاتِلُونَ، هٰذا، صُدُورِ، جَعَلَ، تُوعَدُونَ، رُسُلي، أُمُور

مرور درس‌های حرکات کشیده

۴. با تلاوت سوره تکویر، به سؤالات ذیل پاسخ دهید.

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

إِذَا ٱلشَّمْسُ كُوِّرَتْ ۝١ وَإِذَا ٱلنُّجُومُ ٱنكَدَرَتْ ۝٢ وَإِذَا ٱلْجِبَالُ
سُيِّرَتْ ۝٣ وَإِذَا ٱلْعِشَارُ عُطِّلَتْ ۝٤ وَإِذَا ٱلْوُحُوشُ حُشِرَتْ ۝٥
وَإِذَا ٱلْبِحَارُ سُجِّرَتْ ۝٦ وَإِذَا ٱلنُّفُوسُ زُوِّجَتْ ۝٧ وَإِذَا ٱلْمَوْءُۥدَةُ
سُئِلَتْ ۝٨ بِأَيِّ ذَنۢبٍ قُتِلَتْ ۝٩ وَإِذَا ٱلصُّحُفُ نُشِرَتْ ۝١٠ وَإِذَا
ٱلسَّمَآءُ كُشِطَتْ ۝١١ وَإِذَا ٱلْجَحِيمُ سُعِّرَتْ ۝١٢ وَإِذَا ٱلْجَنَّةُ أُزْلِفَتْ
۝١٣ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّآ أَحْضَرَتْ ۝١٤ فَلَآ أُقْسِمُ بِٱلْخُنَّسِ ۝١٥ ٱلْجَوَارِ
ٱلْكُنَّسِ ۝١٦ وَٱلَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ ۝١٧ وَٱلصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ ۝١٨ إِنَّهُۥ
لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ۝١٩ ذِى قُوَّةٍ عِندَ ذِى ٱلْعَرْشِ مَكِينٍ ۝٢٠ مُّطَاعٍ
ثَمَّ أَمِينٍ ۝٢١ وَمَا صَاحِبُكُم بِمَجْنُونٍ ۝٢٢ وَلَقَدْ رَءَاهُ بِٱلْأُفُقِ ٱلْمُبِينِ
۝٢٣ وَمَا هُوَ عَلَى ٱلْغَيْبِ بِضَنِينٍ ۝٢٤ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَٰنٍ رَّجِيمٍ ۝٢٥
فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ ۝٢٦ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَٰلَمِينَ ۝٢٧ لِمَن شَآءَ مِنكُمْ أَن
يَسْتَقِيمَ ۝٢٨ وَمَا تَشَآءُونَ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ رَبُّ ٱلْعَٰلَمِينَ ۝٢٩

الف. کلمات دارای ضمه کشیده را پیدا کرده، بنویسید. مانند النُّجُوم.

ب. کلمات دارای فتحه کشیده کدام‌اند؟ مانند الجِبَال.

ج. کلمات دارای کسره کشیده را به تفکیک بنویسید. مانند اَلجَحِیمُ (اَلـ، جَـ، حِي ، مُ).

د. در کدام کلمات، فتحه کشیده به‌صورت «آ» فارسی خوانده می‌شود؟

درس نهم

علامت سکون (ـْـ)

نکته‌ها

در این درس و درس‌های دهم تا چهاردهم با علامت‌های قرآن آشنا خواهیم شد. در درس نهم علامت سکون را فرامی‌گیریم.

۱. علامت سکون: علامتی که روی حرفی قرار می‌گیرد که هیچ حرکتی نداشته باشد، «علامت سکون» نامیده می‌شود.

۲. حرفی را که حرکت نداشته باشد، «ساکن» گویند؛ یعنی بی‌حرکت باشد.

۳. برای نشان دادن حرف ساکن از (ـْـ) استفاده می‌کنند که علامت (ـْ) را از کلمه «مسکن» گرفته‌اند و علامت (ـْ) را از کلمه «خفیف»، به این صورت که برای اختصار، حروف (فِ یف) را برداشتند و از حرف (خ) نقطه و دندانه را، تا اینکه به شکل (ـْ) درآمده است.

۴. در برخی از رسم‌الخط‌ها روی حرف ساکن هیچ علامتی نمی‌گذارند؛ مانند مَریَم، خُذ.

۵. حرف ساکن به‌خودی‌خود خوانده نمی‌شود، بلکه به کمک حرف متحرک قبل از خود خوانده می‌شود و دراین‌صورت، همچون حروف کشیده، یک بخش را تشکیل می‌دهند؛ مانند مِنْهُمْ = مِنْ + هُمْ، عَلَيهِم = عَـ + لَيْـ + هِمْ

۶. اگر حرفی خودش ساکن باشد، سکون آن «لازم» است و اگر خودمان آن را ساکن کنیم، سکون آن «عارضی» است؛ یعنی ما علامت سکون را بر آن عرضه کرده‌ایم؛ مثلاً هنگام وقف کردن یا رسیدن به آخر آیه، حرکت آخرین حرف را نمی‌خوانیم؛ مانند خاسِرِينَ که خوانده می‌شود: خَاسِرِينْ.

نکته: با قواعد وقف در درس آخر آشنا خواهید شد.

قرآن در قرآن

قرآن، دلیل محکم است در برابر مخالفان.

«بُرْهَانٌ مِّن رَّبِّكُمْ» (نساء: ۱۷۴).

خود را بیازمایید

۱. کلمات زیر را یک بار حرف به حرف بخوانید و بار دیگر به صورت کامل تلاوت کنید.

لَمْ، أَحَدْ، رَأَيْتِ، يَلِدْ، اَلْوَسْوَاسْ،

خَيْرْ، يُولَدْ، اَلْفَتْحْ، قُرَيْشْ

۲. کلمات داده‌شده را تفکیک کنید.

بِأَصْحٰبِ: بِ أَصْ، حٰ، بِ

كَٱلْعِهْنِ:

تَرْمِيهِمْ:

سَنَسْتَدْرِجُهُمْ:

أَدْرَىٰكَ:

أَنْعَمْتَ:

۳. کلماتی را که ساکن دارند، جدا کنید.

فَهُوَ، يَعْمَلْ، يَرَهُ، وَمَنْ، هُم، قَدحَاً، جَآءَ، سُبُلُ

۴. با تلاوت آیات سوره قدر و انشراح، کلماتی را که علامت سکون دارند، با رنگ قرمز نشان دهید.

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

إِنَّآ أَنزَلْنَٰهُ فِى لَيْلَةِ ٱلْقَدْرِ ﴿١﴾ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا لَيْلَةُ ٱلْقَدْرِ ﴿٢﴾ لَيْلَةُ ٱلْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ ﴿٣﴾ تَنَزَّلُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ وَٱلرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِم مِّن كُلِّ أَمْرٍ ﴿٤﴾ سَلَٰمٌ هِىَ حَتَّىٰ مَطْلَعِ ٱلْفَجْرِ ﴿٥﴾

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ ﴿١﴾ وَوَضَعْنَا عَنكَ وِزْرَكَ ﴿٢﴾ ٱلَّذِىٓ أَنقَضَ ظَهْرَكَ ﴿٣﴾ وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ ﴿٤﴾ فَإِنَّ مَعَ ٱلْعُسْرِ يُسْرًا ﴿٥﴾ إِنَّ مَعَ ٱلْعُسْرِ يُسْرًا ﴿٦﴾ فَإِذَا فَرَغْتَ فَٱنصَبْ ﴿٧﴾ وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَٱرْغَب ﴿٨﴾

درس دهم

علامت تشدید (ّ)

نکته‌ها

۱. تشدید: تشدید در لغت یعنی شدّت گرفتن و در قرائت قرآن یعنی محکم و با شدّت ادا کردن حرف مشدّد؛ مانند رَبَّكَ، فَحَدِّثْ.

۲. هرگاه یک حرف دوبار پشت‌سرِهم تکرار شود به‌گونه‌ای که اوّلی ساکن و دومی متحرک باشد برای جلوگیری از تکرار و سهولت تلفظ، اوّلی را حذف می‌کنند و بر دومی علامت تشدید می‌گذارند؛ مانند «لَمْمَا» که می‌شود «لَمَّا» و «سَمْمَاعُونَ» که می‌شود «سَمّاعُونَ».

۳. علامت تشدید از حرف (ش) در کلمه (شِدَّه) گرفته شده است.

۴. حرفی را که دارای علامت (ـّـ) باشد، «مُشدّد» گویند.

قرآن در قرآن

قرآن، قانون الهی است.

«اِنَّا أَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ» (نساء: ۱۰۵).

خود را بیازمایید

۱. کلمات زیر را به صورت مُشدّد بنویسید.

فَثَمَرَ: فثَمَّ　　مَتْتَعْنا:　　مُقَرْرَبينَ:

اِنْنَ:　　رَبْبِي:　　أمّما:

۲. کلمات زیر را تفکیک کنید.

اَلَّذي: اَلْـ ، لَـ ، ذي

مُنْفَكّينَ:

رَبُّكَ:

تُحَجُّوّنّي:

عَلَّمَ:

حَقَّتْ:

۲. با تلاوت آیات سوره ضُحی و طارق، کلماتی را که علامت (ـّ) دارند، تفکیک کنید. کلمات تکراری را یک بار بنویسید.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلضُّحَىٰ ﴿١﴾ وَٱلَّيۡلِ إِذَا سَجَىٰ ﴿٢﴾ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ ﴿٣﴾ وَلَلۡأٓخِرَةُ
خَيۡرٞ لَّكَ مِنَ ٱلۡأُولَىٰ ﴿٤﴾ وَلَسَوۡفَ يُعۡطِيكَ رَبُّكَ فَتَرۡضَىٰٓ ﴿٥﴾ أَلَمۡ
يَجِدۡكَ يَتِيمٗا فَـَٔاوَىٰ ﴿٦﴾ وَوَجَدَكَ ضَآلّٗا فَهَدَىٰ ﴿٧﴾ وَوَجَدَكَ عَآئِلٗا
فَأَغۡنَىٰ ﴿٨﴾ فَأَمَّا ٱلۡيَتِيمَ فَلَا تَقۡهَرۡ ﴿٩﴾ وَأَمَّا ٱلسَّآئِلَ فَلَا تَنۡهَرۡ ﴿١٠﴾ وَأَمَّا
بِنِعۡمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثۡ ﴿١١﴾

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلسَّمَآءِ وَٱلطَّارِقِ ﴿١﴾ وَمَآ أَدۡرَىٰكَ مَا ٱلطَّارِقُ ﴿٢﴾ ٱلنَّجۡمُ ٱلثَّاقِبُ ﴿٣﴾
إِن كُلُّ نَفۡسٖ لَّمَّا عَلَيۡهَا حَافِظٞ ﴿٤﴾ فَلۡيَنظُرِ ٱلۡإِنسَٰنُ مِمَّ خُلِقَ ﴿٥﴾
خُلِقَ مِن مَّآءٖ دَافِقٖ ﴿٦﴾ يَخۡرُجُ مِنۢ بَيۡنِ ٱلصُّلۡبِ وَٱلتَّرَآئِبِ ﴿٧﴾ إِنَّهُۥ عَلَىٰ
رَجۡعِهِۦ لَقَادِرٞ ﴿٨﴾ يَوۡمَ تُبۡلَى ٱلسَّرَآئِرُ ﴿٩﴾ فَمَا لَهُۥ مِن قُوَّةٖ وَلَا نَاصِرٖ ﴿١٠﴾
وَٱلسَّمَآءِ ذَاتِ ٱلرَّجۡعِ ﴿١١﴾ وَٱلۡأَرۡضِ ذَاتِ ٱلصَّدۡعِ ﴿١٢﴾ إِنَّهُۥ لَقَوۡلٞ فَصۡلٞ
﴿١٣﴾ وَمَا هُوَ بِٱلۡهَزۡلِ ﴿١٤﴾ إِنَّهُمۡ يَكِيدُونَ كَيۡدٗا ﴿١٥﴾ وَأَكِيدُ كَيۡدٗا ﴿١٦﴾
فَمَهِّلِ ٱلۡكَٰفِرِينَ أَمۡهِلۡهُمۡ رُوَيۡدَۢا ﴿١٧﴾

مانند: وَٱلضُّحَىٰ: الضـ، ضُـ، حَىٰ

درس یازدهم

علامت مد(~)

نکته‌ها

۱. علامت (~): علامتی است که تنها روی حروف مدی (الف، یاء، واو) قرار می‌گیرد و باعث کشش این حروف بیش از حالت طبیعی آن‌ها می‌شود.

۲. حالت طبیعی در کشش این حروف آن است که باید آن‌ها را دوبرابر حرکت کوتاه بکشیم و حالت غیرطبیعی آن است که بیش از حالت طبیعی این حروف باید کشیده شوند؛ مانند حالت طبیعی: جاهدوا (دو حرکت) و حالت غیرطبیعی: جآء (بیش از دو حرکت).

۳. همیشه بعد از حرف مدّی که علامت مد (~) روی آن است، همزه (ء) یا سکون (ـْ) یا تشدید (ـّ) می‌آید که آن‌ها را «سبب مد» می‌گویند.

۴. در این درس سه نکته باید مَدّنظر قرار گیرد:

الف. حروف مدّی (و، ا، ی)؛

ب. سبب مد (ـّ، ء، ـْ)؛

ج. علامت (~).

قرآن در قرآن

قرآن، وسیله تعقل و تفکر است.

«إِنَّآ أَنزَلۡنَٰهُ قُرۡءَٰنًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمۡ تَعۡقِلُونَ» (یوسف:۲).

خود را بیازماییم

۱. کلمات زیر را بخوانید و بگویید حرفی که روی آن علامت (~) آمده، کدام است؟ زیر آن‌ها حرف مدی را بنویسید.

جِيٓءَ	دَوَآبُّ	ءَآلۡـَٰٔنَ	سُوٓءُ
ي	.....	.....	.....

۲. در عبارات زیر سبب مد را پیدا کنید و درمقابلِ آن‌ها قرار دهید.

أَنۡ جَآءَهُ الۡأَعۡمَىٰ ..... الصّآخَّةُ .....

وَمَا هُمۡ بِغَآئِبِينَ ..... ءَآلۡـَٰٔنَ .....

قَالُوٓاْ إِنَّ هَٰٓؤُلَآءِ لَضَآلُّونَ .....

۳. با تلاوت آیات سوره کافرون و با کمک دوستانتان به سؤالات زیر پاسخ دهید.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

قُلۡ يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡكَٰفِرُونَ ١ لَآ أَعۡبُدُ مَا تَعۡبُدُونَ ٢ وَلَآ أَنتُمۡ عَٰبِدُونَ مَآ أَعۡبُدُ ٣ وَلَآ أَنَا۠ عَابِدٞ مَّا عَبَدتُّمۡ ٤ وَلَآ أَنتُمۡ عَٰبِدُونَ مَآ أَعۡبُدُ ٥ لَكُمۡ دِينُكُمۡ وَلِيَ دِينِ ٦

الف. سبب مدّ در همه این آیات چیست؟

ب. علامت مدّ بر کدام حرفِ مدّی آمده است؟

ج. به نظر شما چند علامت مدّ در این سوره وجود دارد؟

درس دوازدهم
علامت تنوین

تنوین فتحه (ـً)

نکته‌ها

۱. تنوین: نون ساکن زایدی (نْ) است که در آخر برخی اسم‌ها خوانده می‌شود، ولی نوشته نمی‌شود و به‌جای آن، حرکت حرف آخر تکرار می‌گردد.

۲. علامت تنوین به شکل تکرار حرکت کوتاه است (ـًـٍـٌ).

۳. تنوین فتحه: از یک حرکت فتحه و نون ساکن تشکیل می‌شود: ـَ + نْ = ـً

۴. معمولاً بعد از تنوین فتحه، الفی قرار می‌گیرد (ـًا). علتش این است که هنگام وقف، تنوین فتحه خوانده نمی‌شود، بلکه الف را به‌جای آن می‌خوانیم

(در درس وقف توضیح داده خواهد شد)؛ مانند ماءً که خوانده می‌شود ماءا.

۵. در برخی کلمات بعد از تنوین فتحه، حرف یاء قرار می‌گیرد که ناخواناست؛ یعنی نوشته می‌شود، ولی خوانده نمی‌شود (ـًی)؛ مانند طوًی که خوانده می‌شود طویٰ.

قرآن در قرآن

قرآن، کتاب خروج از تاریکی و ورود به روشنایی است.

«كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ» (ابراهیم:۱).

خود را بیازمایید

۱. کلمات زیر را بخوانید و تنوین فتحه را با رنگ قرمز نشان دهید.

كُفُواً، نَاراً، أَفْوَاجاً، طَيراً، أَشتاتاً

شَراً، خَيراً، ضَبْحاً، قَدْحاً، صُبْحاً

۲. نحوه خواندن کلمات زیر را بنویسید.

نحوه نوشتن	نحوه خواندن
نَقْعاً	نَقْعَنْ
جَمْعاً	
أَشْتَاتاً	
صُحُفاً	
مُطَهَّرَةً	
عَبْداً	

۳. با تلاوت سوره فجر، کلماتی را که تنوین فتحه (ـً) دارند، علامت‌گذاری کنید.

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلْفَجْرِ ﴿١﴾ وَلَيَالٍ عَشْرٍ ﴿٢﴾ وَٱلشَّفْعِ وَٱلْوَتْرِ ﴿٣﴾ وَٱلَّيْلِ إِذَا يَسْرِ ﴿٤﴾ هَلْ
فِي ذَٰلِكَ قَسَمٌ لِّذِي حِجْرٍ ﴿٥﴾ أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ ﴿٦﴾ إِرَمَ
ذَاتِ ٱلْعِمَادِ ﴿٧﴾ ٱلَّتِي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي ٱلْبِلَادِ ﴿٨﴾ وَثَمُودَ ٱلَّذِينَ جَابُوا۟
ٱلصَّخْرَ بِٱلْوَادِ ﴿٩﴾ وَفِرْعَوْنَ ذِي ٱلْأَوْتَادِ ﴿١٠﴾ ٱلَّذِينَ طَغَوْا۟ فِي ٱلْبِلَادِ ﴿١١﴾
فَأَكْثَرُوا۟ فِيهَا ٱلْفَسَادَ ﴿١٢﴾ فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ ﴿١٣﴾
إِنَّ رَبَّكَ لَبِٱلْمِرْصَادِ ﴿١٤﴾ فَأَمَّا ٱلْإِنسَٰنُ إِذَا مَا ٱبْتَلَىٰهُ رَبُّهُۥ فَأَكْرَمَهُۥ
وَنَعَّمَهُۥ فَيَقُولُ رَبِّيٓ أَكْرَمَنِ ﴿١٥﴾ وَأَمَّآ إِذَا مَا ٱبْتَلَىٰهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ
رِزْقَهُۥ فَيَقُولُ رَبِّيٓ أَهَٰنَنِ ﴿١٦﴾ كَلَّا ۖ بَل لَّا تُكْرِمُونَ ٱلْيَتِيمَ ﴿١٧﴾ وَلَا
تَحَٰٓضُّونَ عَلَىٰ طَعَامِ ٱلْمِسْكِينِ ﴿١٨﴾ وَتَأْكُلُونَ ٱلتُّرَاثَ أَكْلًا لَّمًّا
﴿١٩﴾ وَتُحِبُّونَ ٱلْمَالَ حُبًّا جَمًّا ﴿٢٠﴾ كَلَّآ ۖ إِذَا دُكَّتِ ٱلْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا
﴿٢١﴾ وَجَآءَ رَبُّكَ وَٱلْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا ﴿٢٢﴾ وَجِاْىٓءَ يَوْمَئِذٍۭ بِجَهَنَّمَ ۚ يَوْمَئِذٍ
يَتَذَكَّرُ ٱلْإِنسَٰنُ وَأَنَّىٰ لَهُ ٱلذِّكْرَىٰ ﴿٢٣﴾ يَقُولُ يَٰلَيْتَنِي قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي
﴿٢٤﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَّا يُعَذِّبُ عَذَابَهُۥٓ أَحَدٌ ﴿٢٥﴾ وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُۥٓ أَحَدٌ ﴿٢٦﴾
يَٰٓأَيَّتُهَا ٱلنَّفْسُ ٱلْمُطْمَئِنَّةُ ﴿٢٧﴾ ٱرْجِعِيٓ إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً ﴿٢٨﴾
فَٱدْخُلِي فِي عِبَٰدِي ﴿٢٩﴾ وَٱدْخُلِي جَنَّتِي ﴿٣٠﴾

۴. کلمات زیر را تفکیک کنید.

حِساباً: حِ، سَا، بَنْ

یُسْراً:

عَآئِلاً:

یَتیماً:

ضَآلّاً: ضَآ لّ، لَنْ

لِساناً:

۵. در سوره نبأ چند تنوین فتحه وجود دارد؟

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

عَمَّ يَتَسَآءَلُونَ ﴿١﴾ عَنِ ٱلنَّبَإِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٢﴾ ٱلَّذِى هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ ﴿٣﴾
كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ﴿٤﴾ ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ﴿٥﴾ أَلَمْ نَجْعَلِ ٱلْأَرْضَ مِهَٰدًا ﴿٦﴾
وَٱلْجِبَالَ أَوْتَادًا ﴿٧﴾ وَخَلَقْنَٰكُمْ أَزْوَٰجًا ﴿٨﴾ وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا
﴿٩﴾ وَجَعَلْنَا ٱلَّيْلَ لِبَاسًا ﴿١٠﴾ وَجَعَلْنَا ٱلنَّهَارَ مَعَاشًا ﴿١١﴾ وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ
سَبْعًا شِدَادًا ﴿١٢﴾ وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَّاجًا ﴿١٣﴾ وَأَنزَلْنَا مِنَ ٱلْمُعْصِرَٰتِ
مَآءً ثَجَّاجًا ﴿١٤﴾ لِّنُخْرِجَ بِهِۦ حَبًّا وَنَبَاتًا ﴿١٥﴾ وَجَنَّٰتٍ أَلْفَافًا ﴿١٦﴾ إِنَّ
يَوْمَ ٱلْفَصْلِ كَانَ مِيقَٰتًا ﴿١٧﴾ يَوْمَ يُنفَخُ فِى ٱلصُّورِ فَتَأْتُونَ أَفْوَاجًا ﴿١٨﴾
وَفُتِحَتِ ٱلسَّمَآءُ فَكَانَتْ أَبْوَٰبًا ﴿١٩﴾ وَسُيِّرَتِ ٱلْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا ﴿٢٠﴾

إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا ﴿٢١﴾ لِّلطَّٰغِينَ مَـَٔابًا ﴿٢٢﴾ لَّٰبِثِينَ فِيهَآ أَحْقَابًا
﴿٢٣﴾ لَّا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا ﴿٢٤﴾ إِلَّا حَمِيمًا وَغَسَّاقًا ﴿٢٥﴾ جَزَآءً
وِفَاقًا ﴿٢٦﴾ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ لَا يَرْجُونَ حِسَابًا ﴿٢٧﴾ وَكَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا كِذَّابًا ﴿٢٨﴾
وَكُلَّ شَىْءٍ أَحْصَيْنَٰهُ كِتَٰبًا ﴿٢٩﴾ فَذُوقُوا۟ فَلَن نَّزِيدَكُمْ إِلَّا عَذَابًا ﴿٣٠﴾
إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا ﴿٣١﴾ حَدَآئِقَ وَأَعْنَٰبًا ﴿٣٢﴾ وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا ﴿٣٣﴾ وَكَأْسًا
دِهَاقًا ﴿٣٤﴾ لَّا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا كِذَّٰبًا ﴿٣٥﴾ جَزَآءً مِّن رَّبِّكَ عَطَآءً
حِسَابًا ﴿٣٦﴾ رَّبِّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ٱلرَّحْمَٰنِ ۖ لَا يَمْلِكُونَ
مِنْهُ خِطَابًا ﴿٣٧﴾ يَوْمَ يَقُومُ ٱلرُّوحُ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ صَفًّا ۖ لَّا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ
أَذِنَ لَهُ ٱلرَّحْمَٰنُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿٣٨﴾ ذَٰلِكَ ٱلْيَوْمُ ٱلْحَقُّ ۖ فَمَن شَآءَ ٱتَّخَذَ إِلَىٰ
رَبِّهِۦ مَـَٔابًا ﴿٣٩﴾ إِنَّآ أَنذَرْنَٰكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَنظُرُ ٱلْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ
يَدَاهُ وَيَقُولُ ٱلْكَافِرُ يَٰلَيْتَنِى كُنتُ تُرَٰبًۢا ﴿٤٠﴾

درس سیزدهم
تنوین کسره (ـٍ)

نکته‌ها

۱. تنوین کسره: از یک حرکت کسره و نون ساکن تشکیل می‌شود: ـِ + نْ = ـٍ

۲. تنوین کسره هنگام وقف به‌صورت ساکن درمی‌آید.

با تنوین	بدون تنوین در حالت وقف
حَقٍّ	حَقْ
عَظیمٍ	عَظیمْ
رِزْقٍ	رِزْقْ

قرآن در قرآن

قرآن، ذکر است.

«اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّکْرَ» (حجر: ۹).

خود را بیازمایید

۱. کلمات زیر را بخوانید و تنوین کسره را با رنگ قرمز زیر حرف آخر قرار دهید.

جَنّٰت، شَيء، يَوْمَئِذ، صُحُف، سَفَرَة، بَرَرَة، إمرِئ، رَسول، كَريم، بِمَجْنون

۱. در سوره عبس چند تنوین کسره وجود دارد؟

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

عَبَسَ وَتَوَلَّىٰٓ ۝١ أَن جَآءَهُ ٱلْأَعْمَىٰ ۝٢ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُۥ يَزَّكَّىٰٓ ۝٣
أَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنفَعَهُ ٱلذِّكْرَىٰٓ ۝٤ أَمَّا مَنِ ٱسْتَغْنَىٰ ۝٥ فَأَنتَ لَهُۥ تَصَدَّىٰ
۝٦ وَمَا عَلَيْكَ أَلَّا يَزَّكَّىٰ ۝٧ وَأَمَّا مَن جَآءَكَ يَسْعَىٰ ۝٨ وَهُوَ يَخْشَىٰ
۝٩ فَأَنتَ عَنْهُ تَلَهَّىٰ ۝١٠ كَلَّآ إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ۝١١ فَمَن شَآءَ ذَكَرَهُۥ ۝١٢ فِى
صُحُفٍ مُّكَرَّمَةٍ ۝١٣ مَّرْفُوعَةٍ مُّطَهَّرَةٍۭ ۝١٤ بِأَيْدِى سَفَرَةٍ ۝١٥ كِرَامٍۭ بَرَرَةٍ
۝١٦ قُتِلَ ٱلْإِنسَٰنُ مَآ أَكْفَرَهُۥ ۝١٧ مِنْ أَىِّ شَىْءٍ خَلَقَهُۥ ۝١٨ مِن نُّطْفَةٍ
خَلَقَهُۥ فَقَدَّرَهُۥ ۝١٩ ثُمَّ ٱلسَّبِيلَ يَسَّرَهُۥ ۝٢٠ ثُمَّ أَمَاتَهُۥ فَأَقْبَرَهُۥ ۝٢١ ثُمَّ إِذَا
شَآءَ أَنشَرَهُۥ ۝٢٢ كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَآ أَمَرَهُۥ ۝٢٣ فَلْيَنظُرِ ٱلْإِنسَٰنُ إِلَىٰ طَعَامِهِۦٓ
۝٢٤ أَنَّا صَبَبْنَا ٱلْمَآءَ صَبًّا ۝٢٥ ثُمَّ شَقَقْنَا ٱلْأَرْضَ شَقًّا ۝٢٦ فَأَنۢبَتْنَا فِيهَا
حَبًّا ۝٢٧ وَعِنَبًا وَقَضْبًا ۝٢٨ وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا ۝٢٩ وَحَدَآئِقَ غُلْبًا ۝٣٠ وَفَٰكِهَةً
وَأَبًّا ۝٣١ مَّتَٰعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَٰمِكُمْ ۝٣٢ فَإِذَا جَآءَتِ ٱلصَّآخَّةُ ۝٣٣ يَوْمَ
يَفِرُّ ٱلْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ ۝٣٤ وَأُمِّهِۦ وَأَبِيهِ ۝٣٥ وَصَٰحِبَتِهِۦ وَبَنِيهِ ۝٣٦ لِكُلِّ
ٱمْرِئٍ مِّنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ ۝٣٧ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُّسْفِرَةٌ ۝٣٨ ضَاحِكَةٌ

مُّسۡتَبۡشِرَةٌ ﴿٣٩﴾ وَوُجُوهٞ يَوۡمَئِذٍ عَلَيۡهَا غَبَرَةٞ ﴿٤٠﴾ تَرۡهَقُهَا قَتَرَةٌ ﴿٤١﴾ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡكَفَرَةُ ٱلۡفَجَرَةُ ﴿٤٢﴾

۲. تفکیک و ترکیب کنید.

صُورةٍ: صُو، رَ، تِنْ

لِيَوْمٍ:

بِعَذابٍ: بِـ، عَـ، ذا، بِنْ

سِجِّينٍ:

رَحيقٍ: رَ، حِيـ، قِن

جَحِيمٍ:

نَعيمٍ:

تَسنِيمٍ:

مُعْتَدٍ:

مَخْتومٍ:

۳. کلماتی را که تنوین فتحه دارند، با رنگ سبز و کلماتی را که تنوین کسره دارند، با رنگ قرمز نشان دهید.

عَينٍ، ناراً، ءَانِيَةٍ، ضَرِيعٍ، خِفَافاً، جُوعٍ، قَولاً

۴. نحوه خواندن کلمات زیر را بنویسید.

نحوه نوشتن	نحوه خواندن
قُوَّةٍ	قُوَّتِنْ
بِضَنِينٍ	
شَيطٰنٍ	
رَجِيمٍ	
مُطاعٍ	
أمينٍ	
ذَنبٍ	

درس چهاردهم
تنوین ضمّه (ـٌ)

نکته‌ها

۱. تنوین ضمّه: از یک حرکت ضمّه و نون ساکن تشکیل می‌شود: ـُ + نْ = ـٌ

۲. تنوین ضمّه هنگام وقف مانند تنوین کسره به‌صورت ساکن خوانده می‌شود.

با تنوین	بدون تنوین در حالت وقف
لَقَوْلٌ	لَقَوْلْ
عَابِدٌ	عَابِدْ
حَبْلٌ	حَبْلْ

قرآن در قرآن

قرآن، آرامش دل‌هاست.

«أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ» (رعد: ۲۸).

خود را بیازمایید

۱. کلمات زیر را بخوانید و تنوین ضمّه را با رنگ قرمز نشان دهید.

وُجُوهٌ، خَٰشِعَةٌ، عَامِلَةٌ، نَاصِبَةٌ، طَعَامٌ، نَاعِمَةٌ، رَاضِيَةٌ، عينٌ، جَارِيَةٌ، سُرُرٌ، مرفوعةٌ

۲. با تلاوت سوره غاشیه و همزه، کلماتی را که تنوین ضمّه دارند، علامت‌گذاری کنید.

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

هَلْ أَتَىٰكَ حَدِيثُ ٱلْغَٰشِيَةِ ۝١ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَٰشِعَةٌ ۝٢ عَامِلَةٌ نَّاصِبَةٌ
۝٣ تَصْلَىٰ نَارًا حَامِيَةً ۝٤ تُسْقَىٰ مِنْ عَيْنٍ ءَانِيَةٍ ۝٥ لَّيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ
إِلَّا مِن ضَرِيعٍ ۝٦ لَّا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِي مِن جُوعٍ ۝٧ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ
نَّاعِمَةٌ ۝٨ لِّسَعْيِهَا رَاضِيَةٌ ۝٩ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ۝١٠ لَّا تَسْمَعُ فِيهَا لَٰغِيَةً
۝١١ فِيهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ ۝١٢ فِيهَا سُرُرٌ مَّرْفُوعَةٌ ۝١٣ وَأَكْوَابٌ مَّوْضُوعَةٌ
۝١٤ وَنَمَارِقُ مَصْفُوفَةٌ ۝١٥ وَزَرَابِيُّ مَبْثُوثَةٌ ۝١٦ أَفَلَا يَنظُرُونَ إِلَى ٱلْإِبِلِ
كَيْفَ خُلِقَتْ ۝١٧ وَإِلَى ٱلسَّمَآءِ كَيْفَ رُفِعَتْ ۝١٨ وَإِلَى ٱلْجِبَالِ كَيْفَ
نُصِبَتْ ۝١٩ وَإِلَى ٱلْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ ۝٢٠ فَذَكِّرْ إِنَّمَآ أَنتَ مُذَكِّرٌ
۝٢١ لَّسْتَ عَلَيْهِم بِمُصَيْطِرٍ ۝٢٢ إِلَّا مَن تَوَلَّىٰ وَكَفَرَ ۝٢٣ فَيُعَذِّبُهُ ٱللَّهُ
ٱلْعَذَابَ ٱلْأَكْبَرَ ۝٢٤ إِنَّ إِلَيْنَآ إِيَابَهُمْ ۝٢٥ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُم ۝٢٦

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ ﴿١﴾ ٱلَّذِى جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُۥ ﴿٢﴾ يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُۥٓ أَخْلَدَهُۥ ﴿٣﴾ كَلَّا ۖ لَيُنۢبَذَنَّ فِى ٱلْحُطَمَةِ ﴿٤﴾ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا ٱلْحُطَمَةُ ﴿٥﴾ نَارُ ٱللَّهِ ٱلْمُوقَدَةُ ﴿٦﴾ ٱلَّتِى تَطَّلِعُ عَلَى ٱلْأَفْـِٔدَةِ ﴿٧﴾ إِنَّهَا عَلَيْهِم مُّؤْصَدَةٌ ﴿٨﴾ فِى عَمَدٍ مُّمَدَّدَةٍۢ ﴿٩﴾

۳. نحوه خواندن کلمات زیر را بنویسید.

نحوه نوشتن	نحوه خواندن
مَوْضُوعَةٌ	
مَصْفُوفَةٌ	
مَبْثُوثَةٌ	
مُذَكِّرٌ	

۴. تفکیک کنید.

أَكْوابٌ: أك، وا، بُنْ

أَحَدٌ: أ، حَ، دُنْ

فَصْلٌ:

حافِظٌ:

خَيْرٌ:

قَسَمٌ:

درس پانزدهم

حروف ناخوانا (والی) (۱)

نکته‌ها

۱. حروف ناخوانا: حروفی هستند که نوشته می‌شوند، ولی خوانده نمی‌شوند.

۲. در قرآن کریم چهار حرف هست که در برخی موارد نوشته می‌شوند، ولی خوانده نمی‌شوند: و، ا، ل، ی.

۳. این چهار حرف به دو گروه تقسیم می‌شوند: حروف دائماً ناخوانا و حروف گاهی ناخوانا.

حروف دائماً ناخوانا

۴. «واو» و «یاء» پایه الف مدی (وْ ـیْ ـیْ) که هنگام رسیدن به آن‌ها، الف مدی خوانده می‌شود که آن را «الف مقصوره» می‌گویند؛ مانند موسیٰ، زَکوٰةَ.

۵. «الف»، «واو» و«یاء» پایه همزه (ؤ، أ، إ، ئ، ئ) که دراین‌صورت، همزه با حرکت روی آن یا زیر آن خوانده می‌شود؛ مانند مُؤْمِنٌ، يُبْدِئُ، يَوْمَئِذٍ، أَفَأَمِنتُم، أَفَأَمِنَ.

۶. الف جمع، الف زینت یا الف مفارقه: این الف بعد از واو جمع می‌آید و خوانده نمی‌شود؛ مانند قالوا، کانوا.

۷. «الف فارقه» را بدین‌جهت فارقه نامیدند چون میان واو جمع از غیر جمع تمییز قرار می‌دهد (فارقه یعنی تمییزدهنده).

۸. به یاد داشته باشید در کلماتی همانند أَشْكُوا، نَبْلُوَا، لِيَرْبُوَا، أَتَوَكَّؤُا، شُرَكَؤُا، الف آمده که این الف فارقه نیست.

۹. «واو مدی» در شش کلمه باید به‌صورت کوتاه اداء شود: (اُو) ← (اُ) آن شش کلمه عبارت‌اند از:

نوشته می‌شود	خوانده می‌شود
أُوْلِي	أُلِي
أُوْلُوا	أُلُوا
أُوْلَاءِ	أُلَاءِ
أُوْلَاتِ	أُلَاتِ
أُوْلَئِكَ	أُلَئِكَ
سَأُوْرِيكُم	سَأُرِيكُم

قرآن در قرآن

قرآن، قابلِ فهم است.

«وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ» (قمر: ۲۲).

خود را بیازمایید

۱. در کلمات زیر پایه الف مدی را مانند نمونه بنویسید.

يَرْضَىٰ	أَعْلَىٰ	تَوَلَّىٰ	يَتَزَكَّىٰ	ضُحَىٰهَا
ىٰ	.....	.....	.....	.....
عُقْبَىٰهَا	تَلَىٰهَا	جَلَّىٰهَا	يَغْشَىٰهَا	
.....	.....	يٰ	.....	

۲. در کلمات زیر پایه همزه را نشان دهید.

مُؤْصَدَةٌ	أَمِنَ	يُنْشِئُ	شَانِئَكَ
ؤ	.....	.....	.....

۳. الف جمع در کدام کلمات دیده می‌شود؟ آن کلمات را با رنگ قرمز نشان دهید.

تَوَاصَوْا ـ كَانُوا ـ عَمِلُوا ـ خَيْرًا ـ قَوْلًا

۴. با تلاوت سوره لیل و تکاثر، کلماتی را که در آن‌ها پایه الف مدی آمده، پیدا و علامت‌گذاری کنید.

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلَّيْلِ إِذَا يَغْشَىٰ ﴿١﴾ وَٱلنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّىٰ ﴿٢﴾ وَمَا خَلَقَ ٱلذَّكَرَ وَٱلْأُنثَىٰٓ ﴿٣﴾ إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَّىٰ ﴿٤﴾ فَأَمَّا مَنْ أَعْطَىٰ وَٱتَّقَىٰ ﴿٥﴾ وَصَدَّقَ بِٱلْحُسْنَىٰ ﴿٦﴾ فَسَنُيَسِّرُهُۥ لِلْيُسْرَىٰ ﴿٧﴾ وَأَمَّا مَنۢ بَخِلَ وَٱسْتَغْنَىٰ ﴿٨﴾ وَكَذَّبَ بِٱلْحُسْنَىٰ ﴿٩﴾ فَسَنُيَسِّرُهُۥ لِلْعُسْرَىٰ ﴿١٠﴾ وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُۥٓ إِذَا تَرَدَّىٰٓ ﴿١١﴾ إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَىٰ ﴿١٢﴾ وَإِنَّ لَنَا لَلْءَاخِرَةَ وَٱلْأُولَىٰ ﴿١٣﴾ فَأَنذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّىٰ ﴿١٤﴾ لَا يَصْلَىٰهَآ إِلَّا ٱلْأَشْقَى ﴿١٥﴾ ٱلَّذِي كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿١٦﴾ وَسَيُجَنَّبُهَا ٱلْأَتْقَى ﴿١٧﴾ ٱلَّذِي يُؤْتِي مَالَهُۥ يَتَزَكَّىٰ ﴿١٨﴾ وَمَا لِأَحَدٍ عِندَهُۥ مِن نِّعْمَةٍ تُجْزَىٰٓ ﴿١٩﴾ إِلَّا ٱبْتِغَآءَ وَجْهِ رَبِّهِ ٱلْأَعْلَىٰ ﴿٢٠﴾ وَلَسَوْفَ يَرْضَىٰ ﴿٢١﴾

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

أَلْهَىٰكُمُ ٱلتَّكَاثُرُ ﴿١﴾ حَتَّىٰ زُرْتُمُ ٱلْمَقَابِرَ ﴿٢﴾ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣﴾ ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾ كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ ٱلْيَقِينِ ﴿٥﴾ لَتَرَوُنَّ ٱلْجَحِيمَ ﴿٦﴾ ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ ٱلْيَقِينِ ﴿٧﴾ ثُمَّ لَتُسْـَٔلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ ٱلنَّعِيمِ ﴿٨﴾

۵. حروف دائماً ناخوانا را به‌طورخلاصه بنویسید.

۶. در شش کلمه‌ای که در درس گفتیم، واو مدی به چه صورت خوانده می‌شود؟

درس شانزدهم
حروف ناخوانا (والی) (۲)

حروف گاهی ناخوانا

نکته‌ها

۱. همزه وصل (ٱ): همزه وصل اگر میان دو کلمه بیاید، باعث وصل آن دو می‌گردد و خودش خوانده نمی‌شود. اگر اول کلمه بیاید، حرکت گرفته، خوانده می‌شود که در درس نوزدهم بیشتر با آن آشنا خواهید شد؛ مانند وَٱنْصُرْنا، قالَ ٱدْخُلُوا، قالَ ٱخْرُجْ مِنْها، فِي ٱلْبِلاد

۲. حروف کشیده نزد همزه وصل: اگر بعد از حروف کشیده (و، ا، ی) همزه وصل (ٱ) بیاید، آن حروف خوانده نمی‌شوند؛ مانند

وإذَا الْجبالُ ← وإذَلْجِبالُ

فِي الْمَدينَة ← فِلْمِدينَةِ

ذوالْعَرْشِ ← ذُلْعَرْشِ

۳. الف و لام تعریف: به الف و لام که ابتدای برخی کلمات دیده می‌شود، «اَلْ تعریف» گفته می‌شود.

۴. «الف» همان همزه وصل است که توضیح دادیم، و «لام» نزد حروف عربی دو قسم است:

۵. اگر «ال» بر سر چهارده حرف قمری بیاید، هر دو خوانده می‌شود و اگر بر سر حروف شمسی بیاید، دیگر حرف «ل» خوانده نمی‌شود.

۶. حروف شمسی عبارت‌اند از «ت ث د ذ ر ز س ش ص ض ط ظ ل ن»؛ مانند الشَّمسِ، النَّجْمِ، الضَّآلِّينَ، الثَّوابُ، التَّآئِبِينَ، الَّذينَ، والنّٰزِعاتِ غَرْقًا، يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ.

۷. حروف قمری عبارت‌اند از «ء ب ج ح خ ع غ ق ف ك م و ه ی» که در عبارت «عجبا که خوف حق غمی» جمع شده‌اند؛ مانند اَلْقَمَر، اَلْكِتاب، اَلْفُلْك، اَلْبَلَد، اَلْحاقّة، اَلْوَاحِد، اَلْقَهّار، إن اَلْحُكْمُ، نَجْعَلِ اَلْأَرْض.

۸. حرف (لام) در کلمات زیر لام تعریف نیست و خوانده می‌شود؛ زیرا لام اصلی کلمه است: وَٱلْتَفَّت، إِذِ ٱلْتَقَيْتُمْ، فَٱلْتَمِسُوا، فَٱلْتَقَمَهُ، أَلْسِنَتِكُم.

قرآن در قرآن

قرآن، علومی بی‌مانند دارد.

«وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ» (بقره/۱۵۱)

خود را بیازمایید

۱. همزه وصل را در عبارات زیر نشان دهید.

لا یَصْلٰیها إِلَّا الْأَشْقَی ، وَ سَیُجَنَّبُهَا الْأَتْقَی ، وَالْأُولَی ، وَالشَّمْسِ وَضُحٰهَا

۲. در کدام کلمات حروف کشیده به صورت کوتاه خوانده می‌شود؟ با رنگ قرمز نشان دهید.

إِذَا الشَّمْسُ کُوِّرَتْ ، وَإِذَا النُّجُومُ انکَدَرَتْ

وَإِذَا الْجِبَالُ سُیِّرَتْ ، وَاللَّیْلِ إِذَا یَغْشَیٰ

وَالْأَرْضِ وَمَا طَحٰهَا ، وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ

۳. نحوه خواندن کلمات و عبارات زیر را بنویسید.

نوشته می‌شود	خوانده می‌شود
الصَّاخَّةُ	
وَالْفَجْرِ	
سَرِیعُ الْحِسَابِ	
بَیْنَ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ	
بِالدِّینِ	

۴. با تلاوت سوره بروج و قارعه، کلماتِ دارای حروف ناخوانا را پیدا و حروف ناخوانای آن‌ها را علامت‌گذاری کنید.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلسَّمَآءِ ذَاتِ ٱلۡبُرُوجِ ﴿١﴾ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡمَوۡعُودِ ﴿٢﴾ وَشَاهِدٖ وَمَشۡهُودٖ ﴿٣﴾
قُتِلَ أَصۡحَٰبُ ٱلۡأُخۡدُودِ ﴿٤﴾ ٱلنَّارِ ذَاتِ ٱلۡوَقُودِ ﴿٥﴾ إِذۡ هُمۡ عَلَيۡهَا قُعُودٞ
﴿٦﴾ وَهُمۡ عَلَىٰ مَا يَفۡعَلُونَ بِٱلۡمُؤۡمِنِينَ شُهُودٞ ﴿٧﴾ وَمَا نَقَمُواْ مِنۡهُمۡ إِلَّآ أَن
يُؤۡمِنُواْ بِٱللَّهِ ٱلۡعَزِيزِ ٱلۡحَمِيدِ ﴿٨﴾ ٱلَّذِي لَهُۥ مُلۡكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ
وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ شَهِيدٌ ﴿٩﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ فَتَنُواْ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ وَٱلۡمُؤۡمِنَٰتِ
ثُمَّ لَمۡ يَتُوبُواْ فَلَهُمۡ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَلَهُمۡ عَذَابُ ٱلۡحَرِيقِ ﴿١٠﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ
ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَهُمۡ جَنَّٰتٞ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُۚ ذَٰلِكَ
ٱلۡفَوۡزُ ٱلۡكَبِيرُ ﴿١١﴾ إِنَّ بَطۡشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ ﴿١٢﴾ إِنَّهُۥ هُوَ يُبۡدِئُ وَيُعِيدُ
﴿١٣﴾ وَهُوَ ٱلۡغَفُورُ ٱلۡوَدُودُ ﴿١٤﴾ ذُو ٱلۡعَرۡشِ ٱلۡمَجِيدُ ﴿١٥﴾ فَعَّالٞ لِّمَا يُرِيدُ ﴿١٦﴾
هَلۡ أَتَىٰكَ حَدِيثُ ٱلۡجُنُودِ ﴿١٧﴾ فِرۡعَوۡنَ وَثَمُودَ ﴿١٨﴾ بَلِ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ
فِي تَكۡذِيبٖ ﴿١٩﴾ وَٱللَّهُ مِن وَرَآئِهِم مُّحِيطُۢ ﴿٢٠﴾ بَلۡ هُوَ قُرۡءَانٞ مَّجِيدٞ ﴿٢١﴾
فِي لَوۡحٖ مَّحۡفُوظِۭ ﴿٢٢﴾

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

ٱلۡقَارِعَةُ ﴿١﴾ مَا ٱلۡقَارِعَةُ ﴿٢﴾ وَمَآ أَدۡرَىٰكَ مَا ٱلۡقَارِعَةُ ﴿٣﴾ يَوۡمَ يَكُونُ
ٱلنَّاسُ كَٱلۡفَرَاشِ ٱلۡمَبۡثُوثِ ﴿٤﴾ وَتَكُونُ ٱلۡجِبَالُ كَٱلۡعِهۡنِ ٱلۡمَنفُوشِ ﴿٥﴾
فَأَمَّا مَن ثَقُلَتۡ مَوَٰزِينُهُۥ ﴿٦﴾ فَهُوَ فِي عِيشَةٖ رَّاضِيَةٖ ﴿٧﴾ وَأَمَّا مَنۡ خَفَّتۡ
مَوَٰزِينُهُۥ ﴿٨﴾ فَأُمُّهُۥ هَاوِيَةٞ ﴿٩﴾ وَمَآ أَدۡرَىٰكَ مَا هِيَهۡ ﴿١٠﴾ نَارٌ حَامِيَةُۢ ﴿١١﴾

درس هفدهم
التقاء ساکنَین

نکته‌ها

۱. التقاء یعنی ملاقات کردن؛ ساکنَین یعنی دو حرف ساکن.

۲. التقاء ساکنَین یعنی هنگامی که دو حرف ساکن در کنار هم آیند و به اصطلاح در تلاقی هم قرار گیرند.

۳. دانسته شد حرف ساکن خوانده نمی‌شود، مگر به کمک حرف متحرک قبل از خود.

۴. همچنین دانسته شد که تنوین، نون ساکن زایدی است که در آخر برخی اسم‌ها قرار می‌گیرد و علامت سکون دارد. حال اگر بعد از آن، همزه وصل بیاید، التقاء ساکنَین رخ داده است و باید به تنوین حرکت دهیم تا بتوانیم همزه وصل را بخوانیم.

۵. همیشه حرف ساکن اول در التقاء ساکنین کسره می‌گیرد، مگر در چهار مورد:

الف. مِن: همیشه ساکن اول مفتوح است: مِنَ القَول.

ب. کُم، تُم، هُم: همیشه ساکن اول مضموم است: هُمُ الفائزون.

ج. در واو ساکن ماقبل مفتوح، ساکن اول همیشه مضموم خوانده می‌شود: آتَوُا الزَّکوٰة.

د. در اول سوره آل عمران، میم ساکن مفتوح خوانده می‌شود: الٓمّ الله که خوانده می‌شود الف لآم میمَ الله.

قرآن در قرآن

قرآن، متمایزکننده حق از باطل است.

«تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَىٰ عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا» (فرقان:۱).

خود را بیازمایید

۱. طبق مثال جدول را کامل کنید.

عبارت	نشان دادن دوحرف ساکن	بخش‌خوانی
سَوَاءٌ ٱلْعَاكِفُ	سَوَاءَنْ الْعَاكِفُ	سَـ + وا + ءَ + نِلْ + عا + كِ + فُ
إِفْكٌ ٱفْتَرَاهُ		
لَهْوًا ٱنفَضُّوا۟		
عَدْنٍ ٱلَّتِي		
مَثَلًا ٱلْقَوْمُ		

عبارت	نشان دادن دوحرف ساکن	بخش‌خوانی
يَوْمَئِذٍ ٱلْمَسَاقُ		
رَجُلٌ ٱفْتَرَىٰ	رَ + جُ + لُ + نِفْ + تَ + رَىٰ	

۲. عبارات زیر را بخوانید و با رنگ قرمز التقاء ساکنَین را مانند نمونه نشان دهید.

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اللَّهُ الصَّمَدُ : أحدُ الله ← أحدُنِ اللهُ

أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ:

وَلَا تَقُولُوا ثَلَاثَةٌ انتَهُوا خَيْرًا لَّكُمْ:

جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ:

مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكَوٰةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ:

۲. جدول را مانند نمونه کامل کنید.

بِرَحْمَةٍ ٱدْخُلُوا خوانده می‌شود بِرَحْمَةِ نِ دْخُلُوا

نوشته می‌شود	خوانده می‌شود
خَيْرٌ ٱطْمَأَنَّ	
جَزَاءً ٱلْحُسْنَىٰ	
يَوْمَئِذٍ ٱلْمُسْتَقَرُّ	
فِتْنَةٌ ٱنقَلَبَ	
بِغُلَامٍ ٱسْمُهُ	بِغُلَامِنِسْمُهُ

درس هجدهم

اشباع‌های ضمیر

نکته‌ها

۱. اشباع: در لغت یعنی سیر کردن و در قرائت یعنی تبدیل حرکت کوتاه کسره و ضمّه به حرکت کشیده است.

۲. هاء ضمیر به معنای «او» و «آن» می‌آید.

۳. «ضمیر» کلمه‌ای است که به‌جای اسم می‌نشیند و از تکرار آن جلوگیری می‌کند.

۴. شرایط اشباع:

الف. قبل از هاء ضمیر حرکت کوتاه باشد.

ب. بعد از هاء ضمیر، حرکت کوتاه یا کشیده باشد.

مانند بِهِ أَيُمْسِكُهُ عَلَى ← بِهِـ أَيُمْسِكُهُو عَلَى

۵. شرایط عدم‌اشباع:

الف. اگر قبل یا بعد از هاء ضمیر، حرف ساکن باشد؛ مانند مِنْهُ أَكبرُ، سَبِّحْهُ لَيْلاً، لَهُ الْحَمْدُ، دُونِهِ الْبَاطِلُ.

ب. اگر قبل از هاء ضمیر، حروف مدی (و، ا، ی) بیایند؛ مانند تَنْصُرُوهُ فَقَدْ، فِيهِ خَيراً، أَنزَلْنَاهُ فِي.

ج. اگر بعد از هاء ضمیر حرف مشدّد بیاید؛ مانند بِهِ الَّذِينَ، نَصَرَهُ اللَّهُ، هَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ.

استثنائات

۱. هاء ضمیر در کلمات «أَرْجِهْ، فَأَلْقِهْ» ساکن است و اشباع نمی‌شود.

۲. هاء ضمیر در کلمات «وَمَاأَنسَانِيهُ، عَلَيْهُ اللَّهَ» مضموم است و به «واو مدی» تبدیل نمی‌شود.

۳. هاء ضمیر در «يَرْضَهُ لَكُمْ» برخلاف قاعده اشباع هاء، اشباع نمی‌شود.

۴. هاء در «مَا نَفْقَهُ كَثِيرًا» اشباع نمی‌شود؛ چون این مورد «هاء ضمیر» نیست و جزء اصل کلمه است و اگر آن را برداریم، معنای کلمه کامل نخواهد شد، ولی در کلمه «هٰذِهِ» با آنکه جزء کلمه است، اشباع می‌شود.

۵. هاء ضمیر در «فِيهِ ـ مُهَانًا» نیز برخلاف قاعده، اشباع می‌شود.

۶. در برخی رسم‌الخط‌ها برای راهنمایی قاری در اشباع هاء ضمیر، برای اشباع کسره، علامت «ـِـ» می‌گذارند؛ مانند عِبَادِهِـ، و برای اشباع ضمّه، علامت «و» می‌گذارند؛ مانند خَلَقَهُو.

قرآن در قرآن

قرآن، مانندی ندارد.

«قُل لَّئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَن يَأْتُوا بِمِثْلِ هَٰذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ» (اسراء: ۸۸).

خود را بیازماییم

۱. به تبدیل حرکت کوتاه کسره و ضمه به حرکت کشیده ..... می‌گویند.

۲. کلمه‌ای که به‌جای اسم می‌نشیند و از تکرار آن جلوگیری می‌کند، ..... نام دارد.

۳. از میان کلمات زیر، کلماتی را که هاء ضمیر در آن‌ها اشباع می‌شود، پیدا کنید.

عِبَادِهِ، فِيهِ، أَرْجِهْ، أَمَرَهُ، بِهِ

۴. از میان کلمات زیر کلماتی را که هاء ضمیر در آن‌ها اشباع نمی‌شود، پیدا کنید.

فَأَلْقِهْ - عَلَيْهُ اللَّهَ - يَرْضَهُ لَكُمْ

فِيهِ مُهَانًا - بِهِ الَّذِينَ - هٰذِهِ ناقَةُ

۵. در برخی از رسم‌الخط‌ها برای راهنمایی قاری، علامتی می‌گذارند که نشان‌دهنده اشباع هاء ضمیر است. آن علامت را برای کلماتی که هاء در آن‌ها اشباع می‌شود، قرار دهید. مانند ثَمَرِهِ ← ثَمَرِهِۦ.

حَصَادِهِ:

عَذَابُهُ:

مِنْهُ:

مَالُهُ:

رَسُولِهِ:

۶. با تلاوت سوره انشقاق، بلد و مسد، کلماتی را که اشباع هاء ضمیر در آن‌ها وجود دارد، علامت‌گذاری کنید.

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

إِذَا ٱلسَّمَآءُ ٱنشَقَّتْ ﴿١﴾ وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ﴿٢﴾ وَإِذَا ٱلْأَرْضُ مُدَّتْ ﴿٣﴾ وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ ﴿٤﴾ وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ﴿٥﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْإِنسَٰنُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلَٰقِيهِ ﴿٦﴾ فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَٰبَهُۥ بِيَمِينِهِۦ ﴿٧﴾ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا ﴿٨﴾ وَيَنقَلِبُ إِلَىٰٓ أَهْلِهِۦ مَسْرُورًا ﴿٩﴾ وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَٰبَهُۥ وَرَآءَ ظَهْرِهِۦ ﴿١٠﴾ فَسَوْفَ يَدْعُواْ ثُبُورًا ﴿١١﴾ وَيَصْلَىٰ سَعِيرًا ﴿١٢﴾ إِنَّهُۥ كَانَ فِيٓ أَهْلِهِۦ مَسْرُورًا ﴿١٣﴾ إِنَّهُۥ ظَنَّ أَن لَّن يَحُورَ ﴿١٤﴾ بَلَىٰٓ إِنَّ رَبَّهُۥ كَانَ بِهِۦ بَصِيرًا ﴿١٥﴾ فَلَآ أُقْسِمُ

بِٱلشَّفَقِ ﴿١٦﴾ وَٱلَّيۡلِ وَمَا وَسَقَ ﴿١٧﴾ وَٱلۡقَمَرِ إِذَا ٱتَّسَقَ ﴿١٨﴾ لَتَرۡكَبُنَّ طَبَقًا
عَن طَبَقٍ ﴿١٩﴾ فَمَا لَهُمۡ لَا يُؤۡمِنُونَ ﴿٢٠﴾ وَإِذَا قُرِئَ عَلَيۡهِمُ ٱلۡقُرۡءَانُ
لَا يَسۡجُدُونَ ۩ ﴿٢١﴾ بَلِ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ يُكَذِّبُونَ ﴿٢٢﴾ وَٱللَّهُ أَعۡلَمُ
بِمَا يُوعُونَ ﴿٢٣﴾ فَبَشِّرۡهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٤﴾ إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ
ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَهُمۡ أَجۡرٌ غَيۡرُ مَمۡنُونٍ ﴿٢٥﴾

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

لَآ أُقۡسِمُ بِهَٰذَا ٱلۡبَلَدِ ﴿١﴾ وَأَنتَ حِلُّۢ بِهَٰذَا ٱلۡبَلَدِ ﴿٢﴾ وَوَالِدٖ وَمَا وَلَدَ ﴿٣﴾
لَقَدۡ خَلَقۡنَا ٱلۡإِنسَٰنَ فِي كَبَدٍ ﴿٤﴾ أَيَحۡسَبُ أَن لَّن يَقۡدِرَ عَلَيۡهِ أَحَدٞ
﴿٥﴾ يَقُولُ أَهۡلَكۡتُ مَالٗا لُّبَدًا ﴿٦﴾ أَيَحۡسَبُ أَن لَّمۡ يَرَهُۥٓ أَحَدٌ ﴿٧﴾ أَلَمۡ
نَجۡعَل لَّهُۥ عَيۡنَيۡنِ ﴿٨﴾ وَلِسَانٗا وَشَفَتَيۡنِ ﴿٩﴾ وَهَدَيۡنَٰهُ ٱلنَّجۡدَيۡنِ ﴿١٠﴾ فَلَا
ٱقۡتَحَمَ ٱلۡعَقَبَةَ ﴿١١﴾ وَمَآ أَدۡرَىٰكَ مَا ٱلۡعَقَبَةُ ﴿١٢﴾ فَكُّ رَقَبَةٍ ﴿١٣﴾ أَوۡ إِطۡعَٰمٞ
فِي يَوۡمٖ ذِي مَسۡغَبَةٖ ﴿١٤﴾ يَتِيمٗا ذَا مَقۡرَبَةٍ ﴿١٥﴾ أَوۡ مِسۡكِينٗا ذَا مَتۡرَبَةٖ ﴿١٦﴾
ثُمَّ كَانَ مِنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَتَوَاصَوۡاْ بِٱلصَّبۡرِ وَتَوَاصَوۡاْ بِٱلۡمَرۡحَمَةِ ﴿١٧﴾
أُوْلَٰٓئِكَ أَصۡحَٰبُ ٱلۡمَيۡمَنَةِ ﴿١٨﴾ وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ بِـَٔايَٰتِنَا هُمۡ أَصۡحَٰبُ
ٱلۡمَشۡـَٔمَةِ ﴿١٩﴾ عَلَيۡهِمۡ نَارٞ مُّؤۡصَدَةُۢ ﴿٢٠﴾

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

تَبَّتۡ يَدَآ أَبِي لَهَبٖ وَتَبَّ ﴿١﴾ مَآ أَغۡنَىٰ عَنۡهُ مَالُهُۥ وَمَا كَسَبَ ﴿٢﴾
سَيَصۡلَىٰ نَارٗا ذَاتَ لَهَبٖ ﴿٣﴾ وَٱمۡرَأَتُهُۥ حَمَّالَةَ ٱلۡحَطَبِ ﴿٤﴾ فِي جِيدِهَا
حَبۡلٞ مِّن مَّسَدِۭ ﴿٥﴾

درس نوزدهم

چگونگی خواندن همزه وصل

نکته‌ها

۱. همزه وصل در میان دو کلمه می‌آید و باعث وصل آن دو می‌شود و خود تلفظ نمی‌گردد، ولی اگر در ابتدای کلمه بیاید، خوانده می‌شود.

۲. همزه وصل ساکن است؛ پس نمی‌توان به آن ابتدا کرد. به‌همین‌دلیل باید آن را متحرک کنیم؛ یعنی بر آن فتحه، کسره یا ضمه بگذاریم.

۳. شاید خوانده‌اید که کلمه سه قسم است: اسم و حرف و فعل.

۴. تنها حرف در قرآن «الـ تعریف» است که در این صورت الف وصل فتحه می‌گیرد؛ مانند: الَّذِي درصورت ابتدا اَلَّذِي.

۵. الف وصلی که سرِ اسم می‌آید، در صورت ابتدا کسره می‌گیرد؛ مانند

ابن (پسر) ← اِبن　　ابنَت (دختر) ← اِبنَت

امرَأ (مرد) ← اِمرَأ امرَأَتَ (زن) ← اِمرَأَتَ

اثنَي (دوتا) ← اِثنَي

۶. اگر کلمه‌ای نه حرف باشد و نه اسم، فعل است و برای تشخیص حرکت وصل آن باید به اولین حرف متحرک بعد از آن نگاه کرد.

الف. اگر فتحه یا کسره باشد، الف وصل کسره می‌گیرد.

مانند: اِنتَثَرَت ← اِنتَثَرَت اِهبِطُوا ← اِهبِطُوا

ب. اگر ضمه داشته باشد، الف وصل ضمه می‌گیرد.

مانند: اُشكُرلي ← اُشكُرلي اُضطُرَّ ← اُضطُرَّ

قرآن در قرآن

قرآن، رافع اختلاف‌هاست.

«لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ» (نحل: ۶۴).

خود را بیازماییم

۱. حرکت همزه وصل را در کلمات زیر نشان دهید و در جای مخصوص خود بگذارید.

اُحشُروا - اِثنَاعَشَرَ - اِبنَهَا - اَلفُرقَانَ

اَلقَمَرُ - اِغفِر - اِركُض - اَلمَاءَ - اِمرَأَتِي

فعل ـُـ	اسم ـِـ	حرف ـَـ

۲. با تلاوت سوره انفطار، ماعون و ناس، کلماتی را که همزه وصل دارند، حرکت‌گذاری کنید.

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

إِذَا ٱلسَّمَآءُ ٱنفَطَرَتْ ﴿١﴾ وَإِذَا ٱلْكَوَاكِبُ ٱنتَثَرَتْ ﴿٢﴾ وَإِذَا ٱلْبِحَارُ فُجِّرَتْ ﴿٣﴾ وَإِذَا ٱلْقُبُورُ بُعْثِرَتْ ﴿٤﴾ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ ﴿٥﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْإِنسَٰنُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ ٱلْكَرِيمِ ﴿٦﴾ ٱلَّذِى خَلَقَكَ فَسَوَّىٰكَ فَعَدَلَكَ ﴿٧﴾ فِىٓ أَىِّ صُورَةٍ مَّا شَآءَ رَكَّبَكَ ﴿٨﴾ كَلَّا بَلْ تُكَذِّبُونَ بِٱلدِّينِ ﴿٩﴾ وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَٰفِظِينَ ﴿١٠﴾ كِرَامًا كَٰتِبِينَ ﴿١١﴾ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ﴿١٢﴾ إِنَّ ٱلْأَبْرَارَ لَفِى نَعِيمٍ ﴿١٣﴾ وَإِنَّ ٱلْفُجَّارَ لَفِى جَحِيمٍ ﴿١٤﴾ يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ ٱلدِّينِ ﴿١٥﴾ وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَآئِبِينَ ﴿١٦﴾ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا يَوْمُ ٱلدِّينِ ﴿١٧﴾ ثُمَّ مَآ أَدْرَىٰكَ مَا يَوْمُ ٱلدِّينِ ﴿١٨﴾ يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِّنَفْسٍ شَيْـًٔا ۖ وَٱلْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِّلَّهِ ﴿١٩﴾

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

أَرَءَيْتَ ٱلَّذِى يُكَذِّبُ بِٱلدِّينِ ﴿١﴾ فَذَٰلِكَ ٱلَّذِى يَدُعُّ ٱلْيَتِيمَ ﴿٢﴾ وَلَا

يَحُضُّ عَلَىٰ طَعَامِ ٱلْمِسْكِينِ ﴿٣﴾ فَوَيْلٌ لِّلْمُصَلِّينَ ﴿٤﴾ ٱلَّذِينَ هُمْ عَن
صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ﴿٥﴾ ٱلَّذِينَ هُمْ يُرَآءُونَ ﴿٦﴾ وَيَمْنَعُونَ ٱلْمَاعُونَ ﴿٧﴾

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ ٱلنَّاسِ ﴿١﴾ مَلِكِ ٱلنَّاسِ ﴿٢﴾ إِلَٰهِ ٱلنَّاسِ ﴿٣﴾ مِن شَرِّ
ٱلْوَسْوَاسِ ٱلْخَنَّاسِ ﴿٤﴾ ٱلَّذِى يُوَسْوِسُ فِى صُدُورِ ٱلنَّاسِ ﴿٥﴾ مِنَ
ٱلْجِنَّةِ وَٱلنَّاسِ ﴿٦﴾

درس بیستم

وقف و علائم وقف

نکته‌ها

۱. تا به حال متن بلندی خوانده‌اید؟ اگر برایتان پیش آمده، حتماً متوجه شده‌اید که هنگام خواندن، برای نفس تازه کردن از خواندن بازمی‌ایستید. این عمل شما را «وقف» می‌گویند.

۲. وقف در لغت به معنای ایستادن و عدم‌حرکت، و در قرائت به معنای قطع صوت هنگام رسیدن به آخر آیات یا رسیدن به یکی از علائم وقف یا به‌علت کمبود نفس، سرفه، عطسه و... است.

۳. وقف، نکته مهمی است که باید به آن توجه کرد؛ چراکه در برخی مواقع انتقال معنای آیه و عبارات به مخاطب با آن انجام می‌گیرد. برای نمونه، دو عبارت زیر را به دو صورتِ گفته‌شده بخوانید و به معنای هر دو توجه کنید:

- با وقف بر کلمه «عفو»: عفو، لازم نیست اعدامش کنید.

- با وقف بر کلمه «نیست»: عفو لازم نیست، اعدامش کنید.

اکنون به این آیه توجه کنید:

وَلا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ إِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَميعاً هُوَ السَّميعُ الْعَليمُ.

- با وقف بر کلمه «قولهم»: و سخنان آنان تو را (ای پیامبر) محزون نکند. قطعاً تمام عزت مخصوص خداوند است. اوست شنونده و دانا.

- با وقف بر کلمه «جمیعاً»: و سخنان آنان تو را (ای پیامبر) محزون نکند که می‌گویند تمام عزت مخصوص خداوند است. اوست شنونده و دانا.

بنابراین وقف بر (قولهم) صحیح است.

۴. وقف بر سه قسم است:

الف. وقف اِبدال: وقفی که در آن، حرف یا حرکت آخر کلمه به حرف یا حرکت دیگری تبدیل می‌شود. این نوع وقف هنگامی صورت می‌پذیرد که حرف آخر «ة» یا علامت «ـً» باشد که هنگام وقف، اوّلی به «ه» و دومی به «الف» مدی تبدیل می‌شود؛ مانند رَحمَةٌ ← رَحمَه، الجَنَّة ← الجَنَّه، عِدَّةَ ← عِدَّه، مَآءً ← مَآءا، هُدىً ← هُدَىٰ.

ب. وقف اِسکان: وقفی که در آن، اگر حرکت حرف آخر (ـُـِـٍ) باشد به سکون (ـْ) تبدیل می‌شود؛ مانند مَكِينٍ ← مَكِينْ، نَعْبُدُ ← نَعْبُدْ.

ج. وقف بدون تغییر: اگر حرف آخر کلمه علامت (ـْ) یا یکی از حروف مدی

(و، ا، ی) داشته باشد، هنگام وقف به همان صورتی که هنگام وصل خوانده می‌شوند، تلفظ می‌گردند؛ مانند:

رُسُلِي	هنگام وقف	رُسُلِي
قُمْ فَأَنذِرْ	هنگام وقف	قُمْ فَأَنذِرْ
قالوا	هنگام وقف	قالوا

۵. اگر حرف آخر کلمه علامت تشدید داشته باشد، هنگام وقف تنها حرکت آن طبق قواعد بالا تغییر می‌کند و شدّت در کلمه حفظ خواهد شد؛ یعنی حرف مشدّد محکم ادا می‌شود؛ مانند: وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ هنگام وقف وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجْ

۶. اگر آخر کلمه (اْ) بیاید، هنگام وقف این الف خوانده می‌شود و هنگام وصل تلفظ نمی‌گردد؛ مانند:

رَسُولَاْ	هنگام وصل	رَسُولَ
قَواريرَاْ	هنگام وصل	قواريرَ
أناْ	هنگام وصل	أنَ
لَـٰكِنَّاْ	هنگام وصل	لَـٰكِنَّ
السَّبِيلَاْ	هنگام وصل	السَّبِيلَ
سَلَاسِلَاْ	هنگام وصل	سَلَاسِلَ
الظُّنُونَاْ	هنگام وصل	الظُّنُونَ

۷. همان‌طور که می‌دانید، نمی‌توان در همه‌جا وقف کرد؛ چراکه معنای آیات تغییر می‌کند. به‌همین‌دلیل، علامه سَجاوندی برای آسان کردن این موضوع، علائمی وضع کرد که آن‌ها را «علائم سجاوندی» یا «علائم وقف» گویند. البته بعدها علائم دیگری بدان‌ها اضافه شد.

علائم وقف

۱. «مـ» نشانه وقف لازم است و باید توقف کرد.
۲. «لا» نشانه عدم‌جواز وقف است؛ یعنی جایز نیست توقف کنید.
۳. «صلے» نشانه برتری وصل و جواز وقف است؛ یعنی اگر وصل کنیم، بسیار بهتر است، ولی اگر توقف کنیم، اشکالی ندارد.
۴. «قلے» نشانه برتری وقف و جواز وصل است؛ یعنی اگر توقف کنیم، بسیار بهتر است، ولی اگر وصل کنیم، اشکالی ندارد.
۵. «ج» وقف جایز است؛ یعنی هم وصل و هم وقف جایز است، ولی وقف بهتر است.
۶. «ۛ ۚ ۖ» وقف مراقبه یا معانقه است. هرگاه این علامت بیاید، نشانه آن است که باید بر یکی از این دو وقف نمود و بر هر دو نمی‌توان وقف کرد.
۷. «ط» نشانه وقف مطلق است؛ یعنی وقف کردن بهتر است.
۸. «ز» نشانه وقف مُجوّز است؛ یعنی وقف و وصل جایز است، ولی وصل بهتر است.
۹. «ص» نشانه وقف مرخّص است و برای کمیِ نفس استفاده می‌شود؛ ازاین‌رو، آن را جایی می‌گذارند که آیه طولانی باشد. این نکته را یادآور

می‌شویم که به اعاده و خواندن دوباره آیه نیاز نیست.

نکته: بحث وقف و ابتدا از مباحث گسترده است به همین جهت کتابی مستقل است.

قرآن در قرآن

قرآن، گام‌های مؤمنان را استوار می‌سازد.

«لِيُثَبِّتَ الَّذِينَ آمَنُوا» (نحل: ۱۰۲).

خود را بیازمایید

۱. وقف بر چند قسم است؟ فقط نام ببرید.

۲. وقف یعنی ..... و در قرائت یعنی ..... .

۳. با توجه به کلمات، نوع وقف را مشخص کنید و در جای مناسب قرار دهید.

دَافِعٌ، نُسِفَتْ، صَبَرُوا، رُسُلِي، ذِكْرَهُ

فَغُلُّوهُ، إِنْشَآءً، طُوىً، لُمَزَةٍ

وقف ابدال: .....

وقف اسکان: .....

وقف بدون تغییر: .....

۴. نشانه برتری وقف و جواز وصل است: علامت «.....».

۵. نشانه عدم جواز وقف است: علامت «.....».

۶. نشانه برتری وصل و جواز وقف است: علامت «.....».

۷. جدول را کامل کنید.

هنگام وصل	هنگام وقف
حَظٍّ عَظِيمٍ	حَظٍّ عَظِيم
الرَّحْمٰنُ	
مُصَلِّيً	
لِيَرْبُوَاْ	

۸. سوره علق و تین را تلاوت کرده و به نوع وقف دقت کنید.

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

ٱقْرَأْ بِٱسْمِ رَبِّكَ ٱلَّذِى خَلَقَ ۝١ خَلَقَ ٱلْإِنسَـٰنَ مِنْ عَلَقٍ ۝٢ ٱقْرَأْ
وَرَبُّكَ ٱلْأَكْرَمُ ۝٣ ٱلَّذِى عَلَّمَ بِٱلْقَلَمِ ۝٤ عَلَّمَ ٱلْإِنسَـٰنَ مَا لَمْ يَعْلَمْ
۝٥ كَلَّآ إِنَّ ٱلْإِنسَـٰنَ لَيَطْغَىٰٓ ۝٦ أَن رَّءَاهُ ٱسْتَغْنَىٰٓ ۝٧ إِنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ
ٱلرُّجْعَىٰٓ ۝٨ أَرَءَيْتَ ٱلَّذِى يَنْهَىٰ ۝٩ عَبْدًا إِذَا صَلَّىٰٓ ۝١٠ أَرَءَيْتَ إِن
كَانَ عَلَى ٱلْهُدَىٰٓ ۝١١ أَوْ أَمَرَ بِٱلتَّقْوَىٰٓ ۝١٢ أَرَءَيْتَ إِن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰٓ ۝١٣
أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ ٱللَّهَ يَرَىٰ ۝١٤ كَلَّا لَئِن لَّمْ يَنتَهِ لَنَسْفَعًۢا بِٱلنَّاصِيَةِ ۝١٥
نَاصِيَةٍ كَـٰذِبَةٍ خَاطِئَةٍ ۝١٦ فَلْيَدْعُ نَادِيَهُۥ ۝١٧ سَنَدْعُ ٱلزَّبَانِيَةَ ۝١٨
كَلَّا لَا تُطِعْهُ وَٱسْجُدْ وَٱقْتَرِب ۩ ۝١٩

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلتِّينِ وَٱلزَّيۡتُونِ ﴿١﴾ وَطُورِ سِينِينَ ﴿٢﴾ وَهَٰذَا ٱلۡبَلَدِ ٱلۡأَمِينِ ﴿٣﴾ لَقَدۡ
خَلَقۡنَا ٱلۡإِنسَٰنَ فِيٓ أَحۡسَنِ تَقۡوِيمٍ ﴿٤﴾ ثُمَّ رَدَدۡنَٰهُ أَسۡفَلَ سَٰفِلِينَ ﴿٥﴾
إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ فَلَهُمۡ أَجۡرٌ غَيۡرُ مَمۡنُونٍ ﴿٦﴾ فَمَا
يُكَذِّبُكَ بَعۡدُ بِٱلدِّينِ ﴿٧﴾ أَلَيۡسَ ٱللَّهُ بِأَحۡكَمِ ٱلۡحَٰكِمِينَ ﴿٨﴾